

К-6561

К. 62/6

ПЛУЖАНИН

1-9-2-6

56198/11



1926
2060/2

Вас. Еман

1927

ЛИСТОПАД



ЦЕНТРАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА
УЛ. МОТІВА

ЗМІСТ

С. Пилипенко — Пам'яті товариша (1 — 2)

Теорія і літтехніка

Ів. Капустянський — Елланова проза і сатира (3 — 5); В. Блакитний — Ленінізм в будівництві культури (6 — 7); С. Яровий — Спогади про В. Чумака (8)

Красне письменство

В. Чумак — Бризки пролісок (9 — 12); В. Блакитний — Тралер „Джеймс Джонсон“, Полевицька, дівчинка, весна і я (12 — 13); Гн. Михайличенко — Старчиха. Крик (14 — 15); Поезії — Ан. Дикого, П. Лучанського, Ів. Юрковича (16)

Наш побут

Юх. Гедзь — Диковина, або „Винниченко“ у Черкасах (17 — 18)

Поточні нотатки

Харько Невіра — Як і слід було чекати. Варті уваги приклади (19); С. — Як королева на Синклері опеклася. Північний Кавказ ворухиться (20); Ярема — Чого не добачив т. Ан. Хуторян? Книгочий — Поразка чи перемога Плуґа (21)

Хроніка

В ЦК Плуґа. На Україні. По СРСР. За кордоном (22 — 25)

Критика й бібліографія

Л. Чернець — В. Блакитний про пролетарське мистецтво (26 — 27); С. Кравців — Не пощастило читачеві (27 — 29); Рецензії: Мар. Волоха, Мих. Маруся, Віча, Мих. Биковця, Ан. Панова

Почтова скринька

Відповіді редакції. До відома уповноважених і передплатників. Від редакції.

В № 11 — 10 ілюстрацій:

На обкладинці фот. В. Блакитного (зн. Л. Коваліва), в тексті: В. Блакитний (5), В. Чумак (9), Гн. Михайличенко і В. Блакитний (13), Гн. Михайличенко (14), експедиція журн. „Плужанин“ (15), Ан. Дикий (16), Черкаські письменники (18), З фільму „Т. Шевченко“ (25), В. Блакитний (26)

ВІД РЕДАКЦІЇ:

1. Редакція залишає за собою право скорочувати статті й робити зміни редакційного характеру.
2. Рукописи мусять бути чітко написані (краще надруковані на машинці) на однім боці аркуша.
3. Передрук матеріалу із „Плужанина“ дозволяється робити при умові точного позначення джерела.
4. Редакція не відповідає на листи, коли для відповіді не додано листівки, чи марок. Твори переховуються 6 місяців. Повертає їх редакція в тому разі, коли прислано на це марки (8 — 18 коп.).

Адреса: Харків, Пушкінська, 24, Редакція журналу „Плужанин“.

~~К-6561~~

[89179 (05) „1926“]

ПЛУЖАНИН

Орган Центрального Комітету спілки селянських письменників „ПЛУГ“

№ 11 (14)

ЛИСТОПАД 1926 РОКУ

№ 11 (14)

ПАМ'ЯТІ ТОВАРИША

Сумні роковини... 3 грудня 1925 року тяжка хвороба здолала молодого Василя Еллана-Блакитного. Так само, як сім років тому в той же день ¹⁾ лиха смерть спіткала його одноборців Гната Михайличенка й Василя Чумака. Їх пам'яті присвячуємо ми це число.

Малий розмір нашого журналу, його специфічна установка й своєрідна авдиторія не дозволяють нам повніше й глибше спинитися на дорогих постатях. Та й важко робити висновки про такі близькі події, про те, де співучасниками були ми самі. Зосібна смерть товариша Блакитного ще ятриться свіжою раною, ще так пов'язана тисячма нитями з усім тим, що ми робимо, серед чого живемо.

Є старе заялоzene прислів'я: про мертвих або гарне, або нічого. Ми не любимо цього прислів'я, ми не повинні його любити. Адже ми не судимо людей, як відокремлених з оточення осіб. Ми знаходимо пояснення і гарних і лихих учинків, і справедливих і помилкових думок в цілій складній мережі обставин і умов, серед яких проходила діяльність тої особи. Те, що лихим, неправдимим здається тепер, могло бути гарним, істинним тоді. Що складне, туманне, майже не розв'язне було колись — здається таке просте, ясне тепер. У світлі доби, в обставинах тогоденних треба розглядати життя кожної людини, і коли ми загадуємось питанням: що вона, тая людина, зробила для пролетаріату, для пролетарської культури, мистецтва, літератури, — треба додавати ніби маленьке, але таке важне — в умовах свого часу.

Так підходимо й до оцінки короткорічного життя товариша Еллана-Блакитного.

Знаємо його як політичного діяча-революціонера, як громадського діяча-культурника, журналіста, поета, сатирика, — в багатому схемок розбити може майбутній біограф кипуче життя небіжчика.

Але яку з цих бухгалтерських ділянок зокрема ми не візьмемо — завжди лишимось з певною часткою незадоволення, з почуттям якоїсь незакінченості, недоробленості. Багато розпочато — та не до краю...

Як політичний діяч, тов. Блакитний, беручи спочатку активну участь у самому центрі політичного руху, далі трохи одсувається, відходить, стає на інші ролі, іншого масштабу й значіння.

Як громадський діяч-культурник тов. Блакитний зосібна визначився організацією спілки Гарт, що мала об'єднати митців різної мистецької

¹⁾ Календарі помиляються, даючи дату смерті Г. Михайличенка й В. Чумака 21 листопаду — це за старим стилем.

зброї, — але не довершив своєї справи, не встиг закріпити її — і Гарт ще за життя В. Блакитного догорів разом із ним.

Як журналіст, почавши з палких статтів — закликів, зі статтів, сповнених нових проблем і проєктів, що будили думку й спонукали до активної праці трудящих, далі переходить до звичайних інформаційних переказів, тлумачень, і лише зрідка спалахує ранішнім огнем.

Як поет — блиснувши „ударами молота і серця“ — майже не додав нічого цінного, рівного первотворам своїм, до цієї скупой спадщини.

Прозові спроби тов. Блакитного так і лишилися спробами. Недуга не дала йому змоги їх розвинути. Знаємо тільки, що прикутий до ліжка, напівпаралізований тов. Блакитний усе намагався створити щось із художньої прози, але... але пам'ять уже не служила йому і ці писання лишилися пам'ятником жорстокої боротьби з самим собою.

Як сатирик, т. Блакитний — Валер Проноза, створив мало достойного довгорічної згадки і товариші частенько говорили йому, що він силує себе, витрачаючи сили на непритаманну йому фейлетонну працю. (Я особисто з цією порадою не зовсім згодний).

Навіть у звичайних міжлюдських зносинах згадуємо певну деградацію: спочатку щирий, одвертий з усіма близькими, далі тов. Блакитний стає трохи недовірливим, підозрілим і до кінця щирим, ласкавим лишається тільки з молоддю, з дітьми.

Що таке, питає здивований читач, — ви хочете вмалити значіння тов. Блакитного? Доказати, що на нього вплинув НЕП чи щось інше? Що він поволі знижувався, а не йшов у гору? Не те, не друге і не третє.

Ми хочемо сказати цим, по-перше, що треба брати цілокупного т. Еллана-Блакитного з усією його багатогранною, неугавною діяльністю і пам'ятати, що коли він спадав, як безпосередній політичний діяч — вистав як громадський організатор, коли закидав „суто художню“ творчість — запас енергії витрачав на фейлетони — але завжди за працю, корисною і завжди зовні життєрадісний, з невеликим прихованим ліричним смутком — почасти наслідком фізичної хорости.

І по-друге: беручи отак цілого тов. Еллана-Блакитного треба поставити його в умови 1917-25 років — і тоді вимагати й цінувати. Згадаємо, що це був час, коли боролася за своє існування й формувалася українська пролетарська держава, коли доводилося кожному активному робітникові що раз міняти зброю, способи й знаряддя боротьби, коли українському робітникові зокрема було важко, бо водночас доводилося боротися на фронті національної політики так з українцями, як і з русотяпами; час, коли ще й досі не можемо вщерть приступити до будови нової культури в усій її складності, бо силу енергії ще доводиться витрачати на один з основних елементів цієї культури — мову, чого не знають, приміром, наші руські товариші; час, коли ділянок культурного фронту було більше, ніж окремих культурних одиниць, котрі могли б бути провідниками на цих ділянках; час, коли життя ставило все нові й нові вимоги, коли трудящі маси в жадобі культури росли скоріше, ніж ті, хто цю жадобу міг задовольнити...

Ось це все зваживши, візьмемо суму зробленого в тих тяжких умовах товаришем Блакитним — і побачимо, що мала з першого погляду спадщина його насправді є чимала, що йому, одному з піонерів нової української пролетарської культури належить велика честь і шана, що це не звичайні надгробні „хороші“ слова про небіжчика, що про нього не годиться мовляв, згадувати лихого, а належна й незалежна оцінка нашого любого, передчасно взятого смертю товариша.

С. Пилипенко

ТЕОРІЯ ЛІТТЕХНІКА

ЕЛЛАНОВА ПРОЗА Й САТИРА

Лірику Еллана знають усі. Його чітко-революційні, хоч і суховаті, „Удари молота і серця“ часто загадуються критикою (між іншим, про неї зараз друкується стаття М. Хвильового, яко передмова до віршів). Еллан же прозаїк — відомий мало. А між тим перші його твори були прозовими¹⁾. Ще в 1919 році він почав друкуватися в журналі „Мистецтво“. Так, у ч. 2 видрукував імпресіоністичну новельку „Море“, що в ній висловив свій подив перед могутністю природи. Пізніше од фіксації її явищ він перейшов до характеристики людських взаємовідносин, протиставляючи життя багатих і бідних, заможної молоді й бідака хлопця, що чистить чоботи (нарис „Спека“, тамож). Він передбачав часи, коли цього не буде, коли кам'яні шлюзи візмуть у шори Дніпрові береги, а експреси проріжуть птахами степи та лани Криворіжжя й Донеччини. Тоді переможцями пройдуть пролетарі з блакитними душами, з червоним прапорами в руках, з серцями, як молот. Вони викують робітничу долю.

„Чи чуєш, моя Україно? — то доля кується. Твоя на кувадлі Твоя Будучина кується.

Вже бачу її — і тому я щасливий, що можу ще жити і вмерти. в ім'я Будучини Твої — бо бачу тебе в Будучині“.

Так писав поет у ритмованому прозовому нарисі „Україні“ („Черв. Вінок“, Одеса, 1919).

Цей пафос кохання до батьківщини та її поступу, прагнення до створення нових соціальних відносин є міцними в Еллана. Лише зрідка у нього почувається нальот безнадійности, як у нарисах „Людське“ (зб. прози „Наші дні“, ДВУ, 1925, 22 — 36 сс.). До цього спричиняються або життєві обставини („Попович“), або хиби сільського апарату, його окремих представників („Парк імени 1-го травня“, 33 — 36 сс.). Він визнає за жіночу право на рівність з чоловіками („Вона йшла“), шукає виходу родинної драми („Заковика“), радіє народженню нових форм життя, хоч би ціною крові („Тези поем“) Іноді у його героїв опадають руки, як у голови райвику Ключина, у міщанському оточенні („Наші дні“). Їм хочеться більшого простору, дійсної боротьби, як було за часів громадянської війни, замість родинних та службових буднів. У такі моменти той же Ключин ладен поїхати за кордон на боротьбу з фашистами, пригадавши, як він перемагав колись корниловців, але то лише на хвилю, — швидко він знову бадьоро береться за діловому роботу по радянському будівництву. Письменник закінчує цей найбільший із своїх прозових нарисів (5 — 16 сс.) авантюрного жанру таким характерним для нього, ліричним бадьорим відступом, що є типовим для багатьох новелістів.

— „Ходить революція по сірих кварталах, по заводах, по степах, по ярах, по балках і узгір'ях. Шугає з краю в край, ховається, поринає в сірі будні, вибухає полум'ям то в одному, то в другому кінці світу, черкає червонястими крилами по землі, тривогою і запалом поїть спрагли уста наших днів“.

¹⁾ Почасти за псевдонімами: Орталъ, Маркіз Попелястий.

У цьому нарисі автор показав своє вміння цікаво побудувати сюжет, і можна пожаліти, що він далі не писав у цьому ж напрямі. Для повноти можна зазначити ще етюд „Червоний напис“, де списано подію смерті в Берліні Карла Лібкнехта, ім'я якого „говорило про світ машин, праці, сили і розуму, про маси замурзаних і живих людей у норах робітничих кварталів“.

На цьому можна й спинитись. Це була данина недовговічному українському імпресіонізму, що народився й сконав у бурхливі дні революції.

Яко редакторів „Вістей ВУЦВК'у“, Еллану доводилося мати справу з великою кількістю хронікально-побутового матеріалу, давати в статтях освітлення світових подій, з необхідності лаконично й змістовно. Але він почував, що для маси, до якої адресувався часопис, одночасно потрібна й влучна сатира. І він її почав давати за псевдонімом — Валер Проноза. Це були жарти і байки сатиричного змісту, написані живою мовою, іноді підперчені міцними слівцями чи відгуками віршів XVIII сторіччя („Ультиматум богів“) або жвавою розмовою в дусі віршів Маяковського та байок Дем'яна Бедного. Тут доставалося всім — комуністам із ЦК („Про дрібниці“), духівництву („про діла дивні“), українській еміграції, що протестує проти українізації („Останні часи“), академікам („І моя „кримська усмішка“), кооператорам, що не вміють наблизити назви своїх підприємств та свою справу до народнього розуміння („Опанас на ярмарку“), непманам, мілітаристам („Звірячий мир“), Ратау і т. д. Іноді він надавав їм і самостійного значіння байки. Частіше-ж це були сатири, направлені по певній адресі, з епіграфами з часописів для уточнення. Над цим жанром, створеним післяреволюційною потребою в легенькій агітці, попрацювали й інші письменники, як В. Ярошенко („байки“) С. Пилипенко („Байківниця“), Антоша Ко („Веселі рядки“), В. Поліщук (байки, в кйв. часописах 1920 р.). Серед них В. Пронозі треба відвести перше місце не тільки по якості, а й по кількості творів. Ще за життя він випустив такі свої сатиричні збірки: — „Державний розум“ (ДВУ, 1925, 32 с., 30 к.), „Нотатки олівцем“ (вид. „Шл. Освіти“, Х, 1924, 67 2 с.), „Радянська гірчиця“ („Книгосп.“, Х-К, 1924, 40 с.). На цьому полі від працював і до останніх своїх днів, коли протягом року хвороби був вирваний з радів коровників „Вістей“. З його смертю такі віршики почали виходити з ужитку української преси, а тим часом це є вдалий засіб ознайомлення широкої публіки з тим, що болять радянському суспільству в даний мент, — самих же фейлетонів для цього замало. Поетам з нахилом до громадською гумору є на чому повчитись в творах Пронози. Поет умів у цих віршиках з комуністичного погляду підходити до подій дня, до соціальної боротьби, з певною класовою установкою. Вони підстьогували й тих, проти кого направлялися, змушували їх підтягуватися, контролювати себе, виправляти хиби й т. д. Громадський осуд, як відомо, в таких випадках має велике значіння, хоч на довговічність подібні твори й не можуть претендувати.

Для Еллана ця творчість була моральним обов'язком, оскільки він вважав потрібним літерату-марксисту обслуговувати пролетаріат і революційне суспільство. Він сам говорив, що „конкретна обстановка економіки суспільного життя приковує нас до сьогоднішнього дня („Без маніфесту“, в альм. „Гарт“, Х., 1924, 160 с.). Він прагнув бути корисним робітничим і селянським масам і вважав утилітаризм за базу мистецтва, яке повинно викликати бадьорий, життєздатний настрій, змальовуючи найтемніші боки життя без підсолоджування й оздоб. По цьому шляху він направляв, оскільки міг, і товаришів по Гарту, одхиляючи їх від

індивідуалізму та однобокого накоплення деталями техніки й акробатикою, застерігаючи від громадської байдужості, організуючи свідомість для боротьби і перемоги. Ще Коряк відмітив у ньому тенденцію до „цілковитої послідовності, цілковитого спаєння життя й творчості, цілковитого знищення всіх пережитків старого“ („Шість і шість“).

Він прагнув виховати в цьому ж дусі і кадри робітників, що вміли обстоювати інтереси свого оточення супроти зловживань спеців. З цього погляду цікавий його діалог „Неп“ (Бібліотечка „Гарт“, 1923, 16 с.). Тут автор намітив духову кризу серед робітництва, що її викликав неп, і в художньому оформленні показав шляхи, якими повинно йти виховання комуністичної молоді, для досягнення кінцевої мети — соціальної революції. Він синтетично у своїх творах відбивав те, що бачив, переживав, знав і проробляв, яко редактор. Цим пояснюється, що й мова його жива, що сатиричні його вірші носять характер вільної розмови, хоч і правильно римованої, Мова і гумор-соковиті. Почувається, що тут він сам відпочивав, звеселяючи товаришів по роботі й читачів, як на початку літер. діяльності пародіями на поетів. Примат надавався тут не формі, а змісту. З такого погляду прозова і сатирична творчість Еллана заслуговує на увагу, і її не доводиться поминати, характеризуючи образ поета.

Ів. Капустяняський



Вас. Блакитний

(Випадковий знімок під час сесії ВУЦВК'у)

ЛЕНІНІЗМ В БУДІВНИЦТВІ КУЛЬТУРИ¹⁾

Літературних творів Леніна і виступів його, присвячених спеціально культур-будівництву, ми маємо дуже небагато. Коли зібрати все, що ним у справі політики й тактики культуро-будівництва сказано, то ледве чи вийде один том, рівний звичайним томам із зібрання його творів. Пояснення цьому не можна шукати в тому, ніби то Ленін уважав культуро-будівництво такою якоюсь справою, яку можна віддати на „фаховців справи“, або ж у тому, що він легковажний у справі культури й освіти надавав їм мале значіння. Ні й ні! У цьому ми переконуємося, коли переглянемо ту невелику розміром, але багату змістом літературну спадщину, яка залишилася по Ленінові. Справжнє ж пояснення криється в одній основній і характерній рисі Ленінового підходу до розв'язання всіх питань загалом, Ленінового методу роботи. Охоплюючи теоретично ціле, з най-дальшими перспективами розвитку суспільства, Ленін одночасно завжди бив у якусь одну чи дві основних, центральних найважливіших точки. Цілком зрозуміло, що роки громадянської війни і перші роки непу не висували справ культурного будівництва на перший план.

Але невелика розміром спадщина Ленінова в справі культурного будівництва є величезною скарбницею, в якій знаходимо блискучі прогнози, накреслені плани на майбутнє, широкий теоретичний охоп роботи й разом з тим практичний підхід активного революціонера-будівника. Кількома фразами, десь у доповіді про значіння науки й освіти, Ленін окреслює широку перспективу, дає ясну й чітку формулу й тут же з запалом бійця-полеміста стирає на порошок різні зайві теоретизування, копірвання, не зв'язані з конкретною роботою.

Ось напр., уривок із одного з Ленінових творів („Что делать“, 1902):

„Це не значить, звичайно, що робітники не беруть участь у цій виробі (соціалістичної ідеології). Але вони беруть участь не як робітники, а як теоретики соціалізму, як Прудони й Ветлінги, іншими словами, беруть участь лише тоді й настільки, наскільки їм, у більшій чи меншій мірі, вдається опанувати знання свого часу й посувати вперед це знання. А щоб робітникам частіше вдавалося це, для цього потрібно як найбільше дбати про підвищення рівня свідомості робітництва загалом, для цього конче потрібно, щоб робітники не замикались в штучно звужені рамки „літератури для робітників“, а вчилися би опанувати все більше й більше загальною літературою. Вірніше, навіть, було б сказати, замість „замикались“, — були замикувані, тому що робітники якраз самі чигають і хочуть читати усе, що пишуть для інтелігенції, а тільки деякі (погані) інтелігенти думають, що „для робітників“ досить розповідати про фабричні порядки й переживувати давно відоме“.

У цих словах, написаних давно, чи ж не бачимо ми постановки питання про пролетарську культуру не як про спеціально „пролетарські“ фінтіфлюшки й „революційну“ маніловщину, в основі якої лежить хвороба „революційного“ видумництва, побудованого на вірі у всемогутню силу кабінетного плану, декрету, тез чи резолюції? Звичайно, ця постановка мало буде подобатися тим, хто зараз уже, сидючи в кабінеті, хотів би з пальця вислати готову теорію, готовий план найдрібніших деталей майбутньої комуністичної культури, або псує цілі стопи паперу в дискусії про те, що ж то є справді пролетарська культура, на зразок тих дискусій, які велась середньовічними ченцями в монастирях про різні догмати християнської віри. Для того ж, хто має вести революційну культурну роботу, конкретну й чорну в умовах нашої одсталості й ворожого оточення — в цих словах є вже визначення завдань пролетаріату в будівництві

¹⁾ Містимо статтю Вас. Блакитного, що була видрукована в № 3 „Культура і побут“ від 22/1-24 р., як характерну для поглядів самого т. Блакитного-ленінця і, насамперед, як гарний виклад Ленінових думок про культурні справи.

суспільства, по лінії культури: опанувати всім цінним із здобутків попередніх поколінь, не замикаючись у рямці якоїсь „своєї“, специфічно-пролетарської культури і повернути те знання на будову комуністичного суспільства.

Цю ж саму думку знаходимо ми майже в усіх творах Леніна, де він стикається з питаннями про культурно-будівництво. Ось, наприклад, уривок із „Сторінки з щоденника“, опублікованого 2 січня 1923 року:

„У той час, коли ми трепали язиком про пролетарську культуру та про співвідношення її з буржуазною культурою, факти підносять нам цифри, які показують, що навіть з буржуазною культурою справа стоїть у нас слабо. Виявилось, що як і треба було сподіватися, од загальної грамотності ми ще дуже далекі й наш поступ по порівнянню з царськими часами (1897 роком) показується занадто повільним. Це являється грізною пересторогою й закидом на адресу тих, хто плавав і плаває в емпіреях „пролетарської культури“. Це показує, скільки ще упертої чорнової роботи треба нам зробити, щоби досягти рівня звичайної цивілізованої держави Західної Європи. Це показує далі, яка сила роботи стоїть перед нами нині для того, щоб на ґрунті наших пролетарських завойовань, досягнути справді скільки-небудь культурного рівня.

А висновок із цього? — У Леніна висновок виливався у ряд гасел: ліквідація неписьменности, електрофікація, культурна сполука міста з селом, робота пролетаріату й компартії серед одсталих культурно національностей на рідній мові, піднесення їхнього культурного рівня, точність у роботі.

Але даремно хтось би, хто не знайомий з творами Леніна, подумав, що він у справах культури сходить з класової точки зору на точку зору „загально-людську“ (підстави — твердження про „загальну літературу“, „культуру загальною“). Звичайно, це припустити могла би людина абсолютно безграмотна. Ніхто так чітко, так гостро не ставив питання про класовий характер нашого культурного будівництва, про класовий, партійний, комуністичний підхід до нього, про войовничо-марксистський, критичний перегляд усіх надбань науки, як Ленін. У 1905 році в статті „Партійна організація й партійна література“ він руба ставить питання про творення партійної літератури:

„У противагу буржуазним звичаям, у противагу буржуазній запроданій, крамарській пресі, у противагу буржуазному літературному кар'єризму й індивідуалізму, панському анархізму й гонитві за поживою — соціалістичний пролетаріат повинен висунути принцип **партійної** літератури, розвинути цей принцип і провести його в життя в можливо повнішій і цільнішій формі. У чім же цей принцип партійної літератури? Не тільки в тому, що для соціалістичного пролетарія літературна справа не може бути знаряддям наживи осіб чи груп, вона не може бути взагалі індивідуальною справою, незалежною од загальної пролетарської роботи. Геть літераторів - безпартійних! Геть літераторів надлюдей!“

Це гостре й чітке гасло живе й зараз, аж ніяк не заперечуючи другого гасла, яке так обстоював Ленін: гасла використання фаховців вихованих буржуазією, перетягнення їх на свою роботу. Обидва ці гасла сполучаються в думці про те, що пролетаріатові треба завоювати, зробити своїми не тільки матеріальні засоби виробництва, але й усю суму знань, а також і тих, хто тими знаннями володіє й може, вийшовши з свого старого оточення, порвавши з минулим, стати в одні лави з бойовим пролетаріатом, у лаві **партійного будівництва** не тільки самої літератури, але й цілої культури.

Спадщина Ленінова, вказівки ленінізму в галузі культурного будівництва, повторюємо — це багата скарбниця, з якої нам доведеться черпати ще десятки й десятки років. Розміри газетної статті примусили нас обмежитися лише окремими питаннями окремими ілюстраціями цього незрівняного багатства. Само ж воно вимагає уваги, вивчення і як найширшого ознайомлення з ним трудящих мас.

В. Блакитний

СПОГАДИ ПРО ВАСИЛЯ ЧУМАКА

Він — мій земляк з містечка Ічня на Ніженщині. Від початку революції (1917 р.) — сімнадцятилітнім юнаком — поринає в громадсько-політичному житті. В тодішніх „Просвітах“ з художніми гуртками (драматичний, хоровий, літературний) без Чумака не обходилося. Він і адміністратор (член чи Голова Ради), і артист (грав, правда, погано), і співак, і видавець-редактор рукописних журналів, нарешті, бібліотекар „Просвіти“. Дивуєшся, було, як може людина так багато працювати? Круг його все кипіло, все жило... І всюди він витримував суто-революційні (ще може несвідомо — інстинктом) позиції. Досить кинути зором на всю „просвітянську братію“ — і погляд зразу ж спинявся на Чумакові. Я, тоді ще дитина (біля 14 років), і то вже серцем відчував, що ця людина — цей палкий юнак — чимсь відрізняється від досить сірої юрби „просвітителів-культурників“ з вузько-націоналістичними ідеями. Але провести певну, різку межу між „ним“ і „ними“ не мав змоги („малий дуже був“).

17 — 18 літ він здавався далеко старішим — так, певно, загартувала його громадська робота.

Маленькі чорні очі, в яких гармонійно поєднувалися ласка, любов і гнів, жага помсти, блискуче, чорне волосся, вуса та борідка, невелика, але струнка постать в незмінній старій гімназичній шинелі й новому студентському кашкеті (це вже у 1919 р., коли скінчив Городнянську гімназію), — молодий, соковитий — дуже симпатичний баритон — все це робило його надзвичайно принадним, цілком необхідним для молоді. Він лише на три роки старіший за мене, але я перед ним — дитина.

Як сьогодні бачу — велика заля — будинок тодішньої вищої початкової школи, де саме я вчився, прибрана ялинкою, рушниками, портретами та „жовто-блакитними“ прапорами (це було, здається, в кінці 1918 р. при Петлюрі). На естраді Чумак робить доповідь про роботу Іченської просвіти, потім щось читає з своїх творів — заля гуде оплесками... Чимсь дужим — огняним одгонить від його постати, хоча може й юнацьки-несталим...

Другий раз — вечірка в помешканні Укр. Держ. Гімназії (Ічня) — (1918 р.) — він читає реферата про Кирило-Методієвське братство, зупиняється на Куліші, Шевченкові і т. п. Далі декламує з Куліша — В. Чумак дуже любив Кулішеву поезію — і багато зовнішніх схожих рис із Кулішем у нього — такий же палкий, гарячий, енергійно-нервовий, але без Кулішевого хитання, вагання, з твердим, молодечим переконанням. Старі вчителі моєї школи підсміхували в рукавець — „от біда — пропав Тарас-Чумак і „Кобзаря“ заткне за пояс“ (але зараз уже мовчать — соромно).

В 1919 р. весь час майже в Києві — на парт. роботі — інколи на день лише загляне в Ічню.

Пам'ятаю ще кінець листопада 1919 р. — дощовий ранок... Школа (Іченські педкурси). Позад мене сидить його сестра Уляна. Зі мною разом вчилася — хтось прийшов кличе її — пішла. Повертається в нестямі — довелося одягати, вести додому... „Що трапилось?..“ „Василе розстріляно“ — блискавою перебігає в мозкові... Так і є. Поїхала до Києва — і каже, немов бачила його могилу (хтось показав, де його було поховано з товаришами). А через де-кілька тижнів (як „деникінців“ вбито було), „непохитний“ вінчався славою на сторінках журналів та газет...

І тепер, через сім літ після моєї останньої зустрічі з Чумаком, коли я віддаюся споминам минулого, — на очі мені завжди виринає задумлива, міцна постать поета-юнака, що ясним ранком „сконав там по-за градами-мурами“, недовго, але щиро послуживши Револуції.

С. Яровий

БРИЗКИ ПРОЛІСОК

I



В. Чумак [1900 — 1919]

Обронили чутку.

Групи уніформних сірих шинель поволі сходяться до традиційної суботньої одправи й по дорозі збирають неодшліховані шматочки.

— Чув?

— Що?

Шепчуться.

Хмурий будинок, перекраяний коритарами та залями, оселяний шептами. Доки не дали електрики.

Як шепти ворухаться в присмерку постаті чорних блюз з металічними гудзиками.

Уривки фраз. Щось обговорюють. Палко. Стисло. По юнацькому. Поза спинами просовується в розмову сумнів: — Правда?

Не віряться.

Несподіванка. Впорхнула в запліснявілі стіни будинку й чисто в се перекинула шкереберть. В узькій обрії не міститься.

Тільки слово. Одно, коротеньке.

Дуська Самойлович смакуючи кидає в стелю коротеньке слово вмісті з кальшою й задоволено регоче. Смішний такий з своєю Борзенською вимовою.

Тільки слово.

— Правда?

Незформоване, неясне. Хвилює. Як шепти ворухаться постаті.

II

Жук.

Хапливо пробіг по коритару. Щільно зачинив за собою двері.

— Жук!

— Жук!

Навіть не озирнувся.

— А-а-га!..

Сумнів полохливо зникає в кутку й відтіль кида останнє:

— Правда?

Електрика розпилила шепти. Зробилось страшенно гарно.

Біля грубки в кльозеті пихтять цигарки. Коли рипають двері, синяво-сизий димок вже не ховається в рукав. Малеча тягне бичка.

Іділ.

Лише стіни вірні Жуку. Не приймають жодної участі в загальних омріяних радощах. Навіть похмаріли, висловлюючи протест проти надзвичайного з'явища — сміху, що руйнує традиції будинку.

Але на стіни.

— Плювать!

Дзвінок покликав на перекличку. Нехотя посунули на верхню залю.

Жук перекликає. Зараз дойде до Андрійка. Андрійко демонстративно звертається до Дуськи по українському. Щоб Жук почув.

Страшенно хочеться злити Жука.

— Тепер можна.

О. Сергій, низенький з рудими, рідкими косицями викинув з рота де-кілька деренчливих слів.

— Благословенно царство...

На заході рожевіє зблідла смужка.

Ще стільки неповного, нез'ясованого.

III

Після одправи гуртом проводили до дому Володимира Лукича. Він розшифрував таємне слово, що літало під стелю вмісті з Дуськиною кальшою.

Виявилось:

Занадто багато бракує йому, Андрійкові, гімназисту восьмої класи, в скорому часі студенту — занадто бракує звичайнісеньких знань. Зараз він такий безпорадний... Почуває...

Таємне слово несе з собою непереможність, величність. Щось таке... широке-широке. Обняти не можна. Бо в цьому слові дзвонять дзвони повині... І ще чогось багато. Він чуває, — але — не уявляє конкретно.

В думках.

Кришталево-золотистий перед-вечір напередодні осені, оторочений „бабиним літом“, визерунками одбуйавшого листу, курликання журавлів.

Це — голова Андрійкова оторочена думками.

Жмурять зірки. Гаптують укоханому шовкоткану хустину. Хруст. Приморозок.

— Гарно!

Мимоволі повернув до знайомого тротуарчику.

Ще брентить світло.

Крізь мережанку занавіски вирізблюється Зінина постать. Читає. Й, певне, нотує олівцем на беріжках сторінок.

— Гукнути... Розказати. Про все...

Вона безперечно зрозуміє його.

Перегорнула сторінку. Встала. Походила. Підійшла до вікна.

— Зіно!

Одкинула занавіску й пірнула в присмерк.

Впізнала.

Зорі гаптують укоханому шовкоткану хустину. Незадоволено по-зіхнув ясокір. Стурбували його мрію.

Душа переповнена.

IV

З одчиненої квартирки має марсельеза.

Велика рекреація.

В восьмій класі почорніли вапнені стіни. Жалобою перевязались Традиції зруйновані.

Над руїнами тріпоче визволений гамір. Нічого не можна розібрати. Абсолютно.

— Геть лекції!

— Геть книги!

Жбурляють заялозеними законами й тригонометріями. Листки безпорадно виснуть в повітрі. Потім, облюбуювши місце, де безпечніше, перелякано забиваються під ноги парт.

— Туди їм і дорога.

Жук сидить в учительській на грудях цегли зі свого постаменту. Похнюпився.

Винесено постанову:

— Депутатів до педагогічної ради.

Обрано Андрійка й Дуську, хоча Дуська в відповідь на висловлене довір'я тільки рота роззявив. Але потім завважив цілком серйозно, що піде захищати інтереси тільки двоєшників.

Гучні оплески.

Одряжено делегатів в порядку інформації повідомити Жука про винесену постанову.

— Цікаво, як він подивиться.

— Товариші! Негайно треба витворити червоний колір. Бо: як же без червоного коліру?

— Правильно!

Лавою вирушили на вулицю.

Завжди ходили парами, чемно, під доглядом Жука, а тепер...

Каштани, що стоять на варті тротуарів, нервово здригаються й плачуть сухим гіллям на сухотній сніг.

— Гадаю — ви не будете робити неорганізованих виступів?

— А-а-га!.. Як до людей!.. До них нарешті звернулись, як до людей. А-а, чорт би вас!..

Представник тимчасової влади ввічливо чекає на відповідь.

— О, безперечно, безперечно!

Тон поважний, серйозний. А в горлянці щось лоскоче - лоскоче.

Сміх.

Червоні маки завітнали на тлі уніформних шинель.

Урочисто міряють вулицю.

Дзвінок розпачливо б'ється об стіни жалобою повитого будинку.

Стіни похилились - похилились.

V

Блакитно хлюпає провесінь.

Кришталіки міжзоряного склепіння, упившись росинною проміння п'яно падають в позаторішний лист. Ронять слізки бурульки на ліщинівім гіллі.

Проліски.

— Товариші! Проліски!.. Розумієте: проліски вже цвітуть.

В неділю утречком вирушили: Андрійко з Зіною, Дуська — чорні блюзи й білі хвартушки.

— Ой, гаю, мій гаю
Та густий — не прогляну!

А гай чепуриться вітати гостей. Шумує розлогим гомоном. Тріпоче паростками.

— А-гов!

— О-о-о-о!..

Дуська ненароком попав у канаву. Ледве вибрався.

— А хто його зна, що воно таке. Не видно. Трохи штани обмазав.

А Зіна зачепилась об сучок — порвала сукню.

— Трошечки.

— Єрунда! Головне — проліски.

Зарано прийшли. Поспішилися. Відгуки блакиті ще не розплющили очей. Голівки навіть поховали під ковдрою. Передранковий сон. Скоро прокинуться.

Безуганні чорні блюзи незадоволені таким станом.

— Що за ерунда: спати так допізна.

Стягують з ніг ковдру:

— Пора!

Бурбашки, загорнені в зеленіві стрілки ледве просвічують блакитними свічками. Жмурять очі.

Андрійко винайшов спосіб штучно розквічувати їх. Розгорнути пелюстки й одкрито тремтуче золоте серце.

— Гарно!

Старий гай ритмічно хитає лисою головою:

— Ох, молодість, молодість!

Молодість стомилась. Сидить. Одпочиває.

Старий дідусь налагодив бандуру. Заграв — на шелесті верховіття. Сочиться стара-стара казка про молоде.

VI

Організаційна справа провадиться невпинно.

На сьогодні призначено об'єднане засідання юнацьких спілок обох гімназій в справі злиття їх в єдину середнєшкільницьку спілку такого-то повітового міста.

О пів-на-п'яту коритари й залі повні сміху, енергії, фантазії.

Дзвінок кличе до порядку. Той самий дзвінок, який так обридливо гукав на лекції. Але тепер, безперечно, він дзвонить не по шабляновому бюрократичному зразку.

— Товариші й товаришки...

Марсельєза м'яко згорнула крила. Тиша.

— Слово належить товаришеві Андрієві.

Товариш Андрій одкашлюється й починає:

— Товариші й товаришки! Я не промовець, але стан справи ясний...

В одчинене вікно плывуть зелені дзвони розпукаючих бруньок. Гойдають. Заколюють.

— І хочеться, безмірно хочеться зняти з неба сонце голими руками, принести на землю і сказати... Можна навіть не казати... Нічого.

Чорна блюза Андрійкова забризкана бризками пролісок.

Та що чорна блюза? — Весь світ у пролісках¹⁾.

В. Чумак

ТРАЛЕР „ДЖЕЙМС ДЖОНСОН“, ПОЛЕВИЦЬКА, ДІВЧИНКА, ВЕСНА І Я

Що спільного?

Тралер? Це корабель. Виловлює міни. В мирні часи, як кажуть (я мало вірю — не бачив), займаються на ньому рибальством... „Джеймс Джонсон“ — англійський тралер. Мабуть не дуже великий. Проте — не знаю. Не бачив. І взагалі тралерів не бачив. І не уявляю, як вони тралють міни з води.

— Може граблями?

— Не знаю.

Полевицька? Артистка. Приїхала на гастролі. Всі: „Ах, Полевицька“! А я — не „ах“!

¹⁾ Друковано вперше в київському часопису „Мистецтво“ 1919 р. ч. 3.

Може того, що я некультурна більшовичка? Чи може того, що мене канудить від підкочених очей і неймовірних страждань нещасних панночок із дворянського гнізда?

Не знаю.

Дівчина? хороша дівчина. Товаришка. Працює. Захоплена роботою в комгуртку, в гурткові марксизму. Стомлюється. І зрідка: ех, в театрі б побувати!.. А чого в театрі, чого воно хочеться подивитися, як на сцені хтось

удає не себе, і особливо хочеться після тижня-двох праці по 16 годин що дня? — Не знаю.

Весна? Була зима — прийшла весна. Так що року. А чому саме весною звуться ті місяці, коли зеленіють дерева, квітне всяка квітка, повітря хороше і не хочеться сидіти в клітці?

Не знаю.

І нарешті — я. Власне — ніякого „Я“ — нема. Це лише тому, що так звикли звати частку того, що зветься: „Ми“. Ну, от: я — робітник у газеті. Нічого особливого — звичайне коліщатко в редакції. Але без такого коліщатка — ввечері не буде підібраний матеріал для першої статті (пер-е-довиця!), не буде передовиці, влучного заголовку. Газета — буде неживим листом паперу. І її зовсім таки ніхто не читатиме, як не читає самоповажаний каламар-урядовець. Чому не читає, чому не читатиме?

Спитайте в редактора.

Ну, добре. Тепер — усі дієві особи. А крім дієвих осіб — є ще дієві

сили. Їх тут не рекомендую — знаєте самі. А не знаєте — то визнаєте.

Тралер „Джеймс Джонсон“, під командою англійського капітана — був у Білому Морі. Це — на півночі. У нас — весна - а, там зовсім щось інше. Можете собі уявити: мороз, лід, люди в хутрі. І тралер на морі. Біля самого берегу. Радянського берегу. Чому саме англійський корабель — біля самого радянського берега. Мало йому моря? Риби мало? Інших берегів нема?

— Не знаю.

А на березі — виконком. Чи може — уповноважений. Не важно. Важно те, що і вони не знають, чого біля їхнього берега — англійський корабель. Знали тільки, що в Англії — капітал. В Англії — реакція. А беріг — радянський. Шматок революції — беріг. І вирішили: тралер — за-тримати. Бо тралер — англійський і невідомо чого він хоче¹⁾.

В. Блакитний

¹⁾ Цей незакінчений уривок — вступ у новелу авантурного типу, — друкується тут уперше. До редакції „Плужанина“ ласкаво передав із свого архіву тов. В. Коряк. Звертаємо увагу читачів на маленьку самохарактеристику в цьому уривкові. Ред.



Гн. Михайличенко [1892 — 1919]

СТАРЧИХА

(З циклю „Місто“).

Старчиха. Біля ганку мійської друкарні. Бідно, але охайно одягнена. Сіра з латкою хустка була пов'язана низько на лоба.

Сліпа старчиха тихо плакала.

Втерла сльози білою заношеною кишеньковою хусточкою.

Старчення босе й без картуза — біля неї. Вчепилося за сукню й байдуже колувало пальцем в носі.

Сліпа старчиха невпинно тихо плакала.

Старчення нерухомо тримало в руці розмальовану старцівську чашку.

Я пройшов повз них і мені щось стисло в грудях:

— Чого вона плаче?

Старечі зморшки і скорбні риси біля уст нагадували мені щось рідне,

боляче близьке. Може того мені так трівожно забило серце:

— Чого вона плаче?

Безнастанно питав я, ніби на це запитання хтось міг відповісти і не хотів. Я пройшов удруге.

Старчиха плакала зовсім нечутно, іноді в ту ж хусточку сякала носа. В її нечутному плачі було безнадійне горе:

— Чого вона плаче?

Мене підбивало приєднатися до неї і теж плакати. Я почував, що зіпсував собі весь день.

Мені сором було дивитися на старців і подавати їм. Сором робити навпаки. Взагалі мені було сором. Кортіло стати поруч з нею і жебрати разом. Я хочу сам старцювати:

— Чого вона плаче?

Я гнівався. Так було завжди. Цей нечутний плач зденервував мене!

— Чого вона плаче?

Це робилося неможливим! Я помінявся б охоче з нею своїм станом. Певно б вона перестала плакати. Але це не задовольняло:

— Чого вона плаче?

У мене в кишені — мій тижневий заробіток. Я витяг з гаманця і всі гроші віддав старченьці.

Воно повертіло їх перед очима, сіпнуло за рукав старчиху і щось радісно до неї зашепотіло.

А я згорбившись пішов геть.

Я знав, що до ночі болітиме мені голова і що не зможу виконати своєї обов'язкової праці.

— Чого вона плаче?

Як би ридати я міг, або... Як би я знав, що мені вистачить рішучого на це жадання:

— Чого вона плаче?

Гн Михайличенко

Гн. Михайличенко

КРИК

(Шкіц)

... Кривавий сніг кружляв у повітрі. Тротуаром паркан перекинувся. Тротуаром кривавим.

Кривавими краплями обризканий...

Замордованим трупом прибитий.

Сипеться сніг. З земної низини в сивину небосхилу знімається, сипеться сніг. То стиск мого серця заляклого заставив його сипатися знизу до неба незнаною досі путею. То пекуча печаль у душі скавучить, то жахливий кошмар шаленіє в очах. То пір'ям сухим снігосіється вулиця міста.

Кривавий сніг, сніг кривавий...

Я не можу від нього втекти. Не хочу.

Тротуаром прослався паркан закривавлений.

Через нього я мушу пройти — неспроможний знести.

Порожні думки торохтять у повітряній прірві старій. Гарячий мій віддих жагуче тремтить у просторах безкраїх — завмер з переляку...

Верхи і низи революцій я роздер своїм криком кривавим:

...П-гр-м... О-о!! П-гр-м...

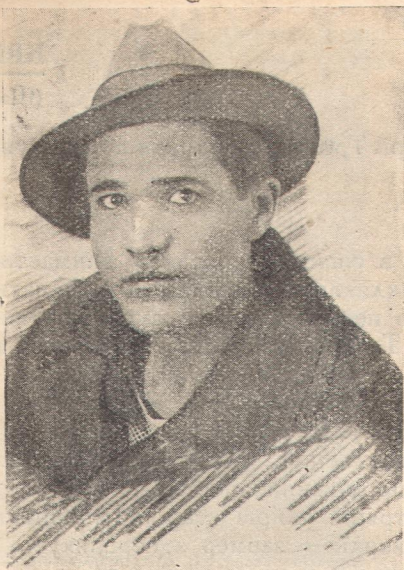
Я роздер своїм криком порожнечу безодні — схаменувся відразу: ...місяць обмерзлий сизим тілом світів поблизу. І вдивлявся крізь вир сніговий у багрий вихровий. Зазирає синім сонячником. Поруч зірка прозоре-зелена, червоно-брудна, забризкана мозком безкрилим. Холодні дерева рожевим фарбовані зверху до корня, бо кров просочилась і у верхів'ях.

...Кривавий сніг кружляв у повітрі. Сніг кривавий...¹⁾

¹⁾ Друковане вперше в київському часопису „Мистецтво“ 1919 р. ч. 3 за псевдонімом „І. Михайлич“.



Плужани за експедицією свого журналу (зліва: Дикий, Ковтун, Забігайло)



Ан. Дикий

ВЕЧІР

Люблю широке поле,
Озерну голубинь
І варту верб високих
На греблі золотій.
Пожежі жар на заході,—
Дивлюсь не надивлюсь.
Мовчать веселі закутки,
Старенький хрест нагнувсь.

На клунях клекоті лелек,
У небі сиза синь,
Зелені клени на поклон
Прослали тінь.

Люблю широке поле,
Озерну голубинь,
І варту верб високих
На греблі золотій.

Ан. Дикий

* * *

Дума — білий кінь, кінь
Грізна, чорна тінь, тінь.
Через ліс, через гори.
Через степ, через море.
Ні кайданів, ні припон,
Не спиняє і кордон.

Дума грому гнів, гнів.
Переможний спів, спів.
Ковалі, хлібороби,
Шахтарі, чорнороби,
Пролетарі всіх країн,
Гей, повстаньте як один.

Дума співний рій, рій,
Сів смертний бій, бій.
Багачі — командири,
Фабриканти і банкири,
Йдуть полки пролетарів
Блискавками крешуть гнів —
Гнів...

Ромен

П. Лучанський

ЕЛЕГІЯ

Брожу по парку
Дивлюся на красу,
Залиту золотом і сумом,
І сам себе на вогнище несу,
Бо чую серцем осінь хмуру...
Я сам
у собі

сиву
волосину
вирвав.

Згадав давно - минулий гул...
Неначе я й не жив...
Чому ж я одвітаю?
Сивіє

голова
од дум...

Харків

Ан. Дикий

ГЕЙ, МАРНІЮТЬ ПЕРЕЛОГИ ПОЛЯ

(З Каспровича)

Гей, марніють перелоги поля,
Маєм зерно, але рук нестача.
Ой, тверда ж та вбога буде доля
Нашим дітям, доля крові й плачу.
Гей, марніють перелоги поля,
Маєм зерно, але рук нестача.

На сусідські ген поглянь заgonи:
Комашнею в'ється люд робочий,
Крає землю — лється піт солоний:
Геть бур'ян з ланів! хоч рогом очі.
На сусідські ген поглянь заgonи:
Комашнею в'ється люд робочий.

Над межею двох ланів - розлогів
Стоїмо ми в тінях верб плакучих.
Чи спимо ми, чи на нас знемога.
Вже й так скоро у цей час пекучий?
Над межею двох ланів - розлогів
Стоїмо ми в тінях верб плакучих.

Повіває вітер домовинний
І, як злодій, в наші груди тисне,
Підтинає думку нам повинну,
Наша звага іскрою не блисне.
Повіває вітер домовинний
І, як злодій, в наші груди тисне.

Правда, що людей в тяжкій жалобі
Не звинувеш за життя цвинтарне,
Бо ж то мрій їх давня оздоба.
Бо ж таке життя їх незугарне.
Правда, що людей в тяжкій жалобі
Не звинувеш за життя цвинтарне.

Але смуток... Смуток не pomoже,
Час надходе, в полі колос спіє.
У сусіда — зерно! а у нас — негоже.
У сусіда — сила, в нас — цвинтарні мрії.
Все ж той смуток... Смуток не pomoже,
Час надхоє, в полі колос спіє.

Гей, марніють перелоги поля,
Маєм зерно, але рук нестача,
Ой, тверда ж та вбога буде доля
Нашим дітям, доля — крові й плачу.
Гей, марніють перелоги поля,
Маєм зерно, але рук нестача.

Переклав з польської Ів. Юркович

НАШ ПОБУТ

ДИКОВИНА, АБО „ВИННИЧЕНКО“ В ЧЕРКАСАХ

Місто Черкаси.

Пливить Дніпром — обідране, облуплене, їдьте залізницею — облуплене, обідране. У середині сонце. Самий справжній „сонгород“, тільки й живчика в ньому, що місцева газетка.

Навколо редакції третєся вся „культурна сила“: Плуг трьохлемішний (три члени) та уламки гарту, скалки.

Найжвавіше в редакції буває підчас літературної заверюхи. Що сторожка не замела вчорашнього сміття, а вже біжать:

— Ну?

— Як?

Плуг цей реагує поволі, поволі скрипить трьома лемішами, а уламгаррт — гарячий.

— Чули? — Хвильовий зверху.

— Бачимо!

— Пилипенко під сподом.

— Чуємо!

— Вивернеться чи ні?

— Вивернеться!

І пішло — гаррт за Хвильового, Плуг за Пилипенка. Гарт натискає, „ми“ вивертаємось, аж поки редактор із кімнати поруч не попре на нас... чорнильницею.

А то якось відчиняються двері —

— Здрастуйте!

— Здрастуй...

Побий мене бог, як стояли, так і сіли.

— Та це ж Винниченко! — шепче мені на вухо гартованська скалка.

Дивлюсь — він і є. Борідка... очі... зріст... блискуча валіса в руках... Винниченко.

— А де тут Ясний? — питає „Винниченко“.

А Ясний вже не ясний, — немов кицька в пасльоні.

— Здрастуйте!

— Я... Дикий!

Ну, думає, здичавів чоловік в еміграції —

— Здрастуйте ще раз!

— Я... Антін Дикий.

— Антін?

— Антін.

— А борода?

— Цсс, — сикає, — мовчи!

Обступили його, помацали, повертіли на всі боки — так „Дикий“!

— Ось що каже, хлопці, — як тут у вас, і так далі.

— Нічого, кажемо, і так далі.

— Добре. Я оце, мовляв, переїздом, так давайте „читаньом“.

— Давайте...

Договорились.

Того дня, не знаю, як Дикий, а я не обідав. Літвечірку організовував.

Ввечері посходились до клубу. Поставили одну „скалку“ біля дверей знадвору, щоб закликав хто йтиме мимо.

Сиділи щось годин до десяти. Ніхто не йшов мимо. Почали збирати аудиторію в клубі. Назбирали чоловіка з десяток службовців тамошніх...

— Ну, питаю в хлопців, почнемо?

Дикий за свою борідку, я за свою шапку.

— Ясиновий, кричу, держи двері — починається!

Як криконе Антін:

— А ну його! Хіба це аудиторія!? Хіба це публіка! Я ж поет. — Погодились. Пішли спати.



Група черкаських письменників

Сидять (зліва): Л. Гомін (Гарт), С. Безхмарий (Гарт), Ан. Дикий (Плуг), В. Тернина (студ. Плуґа); стоять (зліва): Я. Ясиновий (студ. Плуґа) І. Мельник (Гарт), Ол. Ясний і Ол. Шиманський (Плуг).

Чуть-світ Дикий від'їхав, а ранком... прихожу я до редакції, тільки сів за стіл —

— Здрасте!

— Здрасте!

— Скажіть, Винниченко приїхав до Черкас?!

— А який він зараз — з борідкою?!

— Ви знаєте?...

Через п'ять хвилин ще одна, потім ще, а потім —

— Та бий вас сила-божа!

Повтікали. День минув неспокійно. Ввечері обмірковували становище...

Юхим Гедзь

ПОТОЧНІ НОТАТКИ**1. Як і слід було чекати...**

Ленінград. журнал „Жизнь Искусства“, що його не раз було лаяно у нас на Україні за надто вже старо-російське відношення до української культури, в ч. 43 звертається з голосною відозвою „Ко всем писателям СССР“, і прохає дати відповідь: 1) Як ви дивитеся на утворення загально-письменницького об'єднання в СРСР, для чого воно, які завдання, чи потрібне, 2) які його організаційні форми, 3) на яких умовах ви до його могли б вступити.

Це й усе. В цих рядках сказано і про революційних і буржуазних і пролетарських і вороже-пролетарських діячів слова. Все в кучу.

Чи ж дивно, що на цю анкету відгукнулося аж 4 письменників, що вже своїми прізвищами характеризують свої погляди. Це: Ф. Сологуб, К. Федін, М. Казанов, М. Слонимський. Всі вони члени Всеросійської спілки письменників (єсть і така — „гола“, або навпаки — зодягнена в надто простого покрою одяг — спілка — без різних там додатків, рев. голосних платформ!). Всі ці 4 — за об'єднання. Характерно, що з 4 тільки один згадав про всерос. союз селян. письменників, а 2 — про ВАПП. Про письменницькі організації не то що автономних республік, а й союзних — жодний з них ні слова. Мета об'єднання, на думку 4-х цих письменників, захист матеріального стану та правового. Таким чином, в цьому об'єднанні вони хочуть мати тільки нову проф. організацію.

2. Варті уваги приклади

І. Кулик умістив в кількох числах Канадської укр. газети „Українські Робітничі Вісти“ цікаву велику статтю „Сучасна українська література й угруповання в ній“. В цій статті автор докладно, в популярній формі дає марксистське освітлення історії мистецтва, зокрема літератури, розбирає основні течії в укр. літературі з часів Шевченка і до наших днів. Основну увагу присвячено літературі революційній та сучасним літературним організаціям. Закінчено статтю як раз напередодні літдискусії і в примітці до останньої статті редакція анонсує, що в скорому часі вийде книжка з цими статтями, де буде додано розділ і про літдискусію.

Як водиться, І. Кулик трохи наплутав що до складу організацій, бо живучи в Америці дійсно тяжко вслідити за постійними змінами, виходами і входами письменників. До Плуга ним зараховано Копиленка, Сенченка, Коляду, Коржа, Вражливого, хоча в дійсності вони зараз не члени нашої спілки.

В журналі „Робітниця“, що виходить в Канаді (Америка), тов. Піонтек почала друкувати також не менш цікаву статтю, в якій дає характеристики жінок героїнь кращих творів наших письменників (Винниченко, Франко, Шевченко, Коцюбинський, Л. Українка, і т. п.), довівши свій огляд до останніх творів сучасних письменників. Стаття йде в кількох числах журналу, починаючи з № 20.

Приклад американських товаришів мусить бути докором нашим, на УСРРівському тереві сидящим, критикам та діячам літератури. Зокрема думається нам, що сторінки „Культури і побуту“ як раз слід було б на такі розвідки та характеристики присвячувати, поволі позбавляючись недоречних інструкцій в театральній справі, директив авіоохему, „розвідок“ з царин спорту, що оде знайшли в КІП'ї тихе своє пристановище. Кожному овочу своє місце і час.

Харько Невіра

3. Як королева на Сінклері „опеклася“

Румунська королева Марія, приїхавши до Нью-Йорка, схотіла познайомитися з американськими соціялістами. Щоб задовольнити її бажання, її друзі — американці телеграфували відомому пролетарському письменнику Уптону Сінклеру та його дружині пропозицію приїхати на аудієнцію до королеви.

Виконком МОДР'у одержав копію відповіді „її величності“. Ось вона:

„Ми одержали вашу телеграму з пропозицією приїхати в Нью-Йорк і глибоко шануємо „демократизм“ вашої величності, що виявився в бажанні познайомитися з американськими соціялістами. На жаль ми живемо аж за 3000 кілометрів від Нью-Йорка і не маємо грошей для такої подорожі. Але й без побачення з вами ми маємо можливість переповісти американцям наші думки про Румунський уряд найбрудніший й найкровожерливіший в Європі.

Невдовзі ми мабуть почуємо, що ваша величність приїхали до Америки, щоб позичити доларів, які потрібні вам для війни проти пролетарів СРСР.

Невже ви серйозно мали надію, що ми підтримуємо цю справу, чи може ви не доглянули, коли складали списка запрошених до вас відомих людей!?

Підписано: { Уптон Сінклер
Мері Крег-Сінклер

4. Північний Кавказ ворухиться

Ростовська українська „Червона газета“ розпочала обговорення потреби організації українських письменників на Північному Кавказі (власне — Кубані). Раніше там працював Сім, але за розвалом його московського центру щез... і тут. Краснодарська філія СІМ'у, що мала керувати тут справою, не подає, як пише тов. Ів-ко в № 26 „Ч. Г.“ голосу, що до філії в станиці Полтавській, то, власне, це був гурток у педтехнікумі й значіння мати не міг. С. В. Степанів у № 29 показує ще існування двох літгуртків у Краснодарі та в станиці Пашківській. „Ці гуртки, пише він, — чекають керівництва. Їм необхідний шеф, а таким шефом і з'явиться організація письменників“. Автори закликають „Червону газету“ завести літсторінку й допомогти письменницькій організації, що має будуватися на платформі ВАПП'а.

Вже з того, що „Ч. Г.“ містить ці листи, можна сподіватися, що справді початкуючі письменники знайдуть тут свій перший притулок. А там, звичайно, з необхідністю повстане справа про зв'язок з Україною, зокрема нашим Плугом. Це природний шлях.

5. Чи в нас тільки класиків не знають?

Харківський мистецький журнал „Нове мистецтво“ повідомляє, що недавно в Штаті Мичиган (Америка) відбувся конкурс молодих письменників на найкращого драматурга штату. Це звання одержав молодий письменник Стенглі за свою п'єсу: „Сон чи маріння“. Коли п'єсу надрукували, до конкурсної комісії надійшла з інших штатів сила листів-протестів. Виявилось, що п'єса Стенглі не що інше, як „невелика“ переробка п'єси Шекспіра „Сон літньої ночі“. Американські знавці літератури очевидно не читали ніколи Шекспіра.

6. Чого недобачив т. Ан. Хуторян?

Хотіло вид — во „Час“ продовжити славнозвісний в історії української літератури „Вік“ — і видало хрестоматію „За 25 літ“. По заслугі вилаяв її наш товариш плужанин А. Хуторян у № 280 (21 лист.) „Пролетарської Правди“. Справді бо більшої неокласичної тенденційности важко собі уявити, коли найталановитішим у сучасній українській літературі й критиці оказується... М. Зеров, а презирство до революційної молоді доходить до того, що замість портрета Ів. Сенченка здивований читач бачить знайоме обличчя П. Усенка, що про нього хрестоматія зовсім і не згадує.

До такого ж „суб'єктивного“ і неохайного підходу можна віднести навіть укладення такої здається „об'єктивної“ речі, як бібліографія: приміром в творах В. Єллана (стор. 450) зовсім не значаться його прозові й сатиричні книжки (Наші дні, Радянська гірчиця, Державний розум, Нотатки олівцем). У В. Чумака зовсім, по їхньому, не було „Червоного Заспіву“, звідки „упорядчики“ взяли кліше і т. д., і т. д.

Все-це так і кращого від неокласиків ніхто й не сподівався. Зозулю не навчиш не по зозулячому кувати.

Але як т. А. Хуторян недобачив, що ця неокласична творчість Державним науковим методологічним комітетом при Наркомосі УСРР ухвалена до вжитку в шкільних (Соцвоху!?) бібліотеках?! Звичайно, в книзі контрреволюції немає і забороняти її безглузда річ. Але віза ДНМК означає по суті рекомендацію ширити неокласичні думки серед шкільної молоді і вбивати їй у голову, що захоплення рев. громадянськими мотивами тільки шкодить нашим письменникам (як це сказано в кількох неокласичних „характеристиках“).

Ех! Недобачливий Ан. Хуторян! По голоблі, а по коню бив він.

Ярема

7. Поразка чи перемога Плуга?

Зачувши про вихід із Плуга групи початкуючих письменників - комсомольців і організацію спілки „Молодняк“, вороги плужанські зняли (поки що словесний) галас: „Ага! Плуг розвалюється. Молодь покидає Плуг. Вапліте перемогло!“

І забувають оці „гучномовці“, що сам Плуг з дня смерти Гарту аж до останнього числа „Плужанина“ вів енергійну кампанію саме за створення молоді пролетарської спілки, навіть колись спробував відокремити зпоміж себе так званий „Молот“, що заляк через відсутність матеріальної бази (не було, як тепер, розвинутої юнацької преси). Правда — плужани мислили тоді не зачинену в коло комсомольських інтересів групу, а з ширшою платформою і складом. Так чи інакше, але молодь не пішла до Вапліте — це поразка Вапліте.

Коли ця група спроможеться колись розгорнутися в ширшу пролетарську організацію — це буде перемога Плуга. Коли ні — це все ж таки явиться певним етапом до створення на Україні такої абсолютно необхідної спілки.

Одже Плуг не журиться, а хвалиться тим, що в його лавах народжується матеріал для пролетспілок — цим він виконує свою громадську функцію, здійснює свою мету, зазначену в статуті і платформі.

Книгочий

ХРОНІКА

В ЦК ПЛУГА

На засіданні Центрального Комітету 29/X прийнято до спілки тов. **В. Минка** (автора п'єс: „Ой, у полі жито“, „Купала“, „Лісові круки“ та кількох прозових творів), вирішено реорганізувати **Літературну студію**, зробивши перереєстрацію всіх її членів та одібравши постійний склад кількістю не більше 30 осіб. На далі всі бажаючі бути студійцями повинні заповнювати спеціальні анкети та подавати заяви. Для провадження студійно-семінарської роботи на студії закликає тов. **Савченко Юр.** (аспіранта катедри історії української літератури при Харків. ІНО — члена спілки).

На підставі надісланих матеріалів внесено в реєстр літгуртків, що зв'язані з Плугом, літгуртки: в **Олексівці** (Харків. окр.) та в м. **Ленінакані** (при Н-ському стр. полку), ухвалено продовжувати і в 1927 році **культшефство** над Ново-Гриківською хатою читальнею (Полт. окр.), висилаючи журнал і різну літературу, розпочати низку **літературних вечірків** в Харків. Партійному клубі та в клубі робітників Вукопспілки.

Заяви чл. спілки **К. Попової** та **М. Романівської** про вихід з Плуга прийнято до відому. Так само прийнято до відому заяву члена редколегії **Ів. Момота**, що через переход до нової організації письменників „Молодняк“ — вийшов з складу редколегії журналу „Плужанин“. Колективну заяву членів спілки:

П. Усенка, Ол. Донченка, Т. Масенка, Ів. Момота, Ів. Ковтуна, П. Голоти, А. Первомайського, Кузьмича, М. Кожушного, оголошену в пресі прийнято до відому. На місце вибувших членів ЦК та кандидатів введено членами ЦК: **Шевченка Ів. і Жилка Юр.** та в склад ревізкомісії на місце вибувшого Ол. Донченка — введено тов. **Огневика**.

ЦК на засіданні 19/XI ухвалив перевести **переучот** членів спілки, з метою тіснішого зв'язку та поновлення в анкетах відомостей (анкети було заповнено ще в р.р. 1923 — 24). В перших числах січня намічено скликати **пленум Центрального Комітету** спілки з участю представників філій, на якому обговорити питання: 1) Повістка денна 4-го з'їзду Плуга (в квітні 1927 року), 2) план переведення 5 річного ювілею Плуга, 3) Відношення Плуга до інших літорганізацій, 4) Доклад редакції журналу „Плужанин“, 5), доклад видавництва спілки Плуг, 6) План роботи спілки на 1927 рік — другу половину зими, 7) біжучі справи (склад ЦК, ревізкомісії, редколегії журналу і т. п.).

Розглянувши заяву чл. спілки т. Стеценка про те, що в його книжці „Жнива“ було уміщено оповідання т. Іващенко „В чому щастя“, видане ним за своє оригінальне, але яке, як виявилось, є переклад з рос. мови оповідання „Что он скажет“, ЦК визнав потрібним про це оповістити через журнал „Плужанин“.

НА УКРАЇНІ

* В Києві підібралася досить численна (19 осіб) **група молодих письменників**, що вже кілька разів збиралися на свої організаційні збори при Окружкомі ЛКСМУ. Завданням зборів було намітити організаційні основні віхи дальшої роботи молодих письменників та відношення їхне до сучасних літорганізацій.

* В Києві в клубі Робосу відбулося урочисте **вшанування Дмитра Загула з 20-ми роковинами його літературної діяльності**. Ювіляр вітали як поета, критика та перекладача представники багатьох українських, руських та єврейських письменницьких організацій, представники Робосу, робітників друку, наукових робітників і інш. Ювіляр одержав привітальні телеграми від письменницьких асоціацій з Одеси, Харкова, Дніпропетровського то-що. В Харкові ювілею Загула було присвячено поширені збори студії Плуга, де з коротким докладом виступив С. Пилипенко. В пресі було видруковано статті на цю тему ювілею. (Н. Учитель, Службовець, Нова Громада, Черкаська газета „Радянська Думка“, „Зоря“, — Американські „Укр. Щод. Вісти“,

останні органи Загулу присвятили майже половину номера).

* ЦК ЛКСМУ починає з грудня ц. р. видавати **що-місячний літературно-художній журнал „Молодняк“** з відділами: художній, критичний, соціально-побутовий, сатиричний, гумору, літпрактики, хроніки, бібліографії. Журналом керує редколегія в складі: **А. Хвиля, Даніман, Ов. Громів, Трублаєвич, П. Усенко**. Розмір журналу 6—8 друков. аркушів. Видавати журнал взялося видавництво „Рад. Село“.

* В наукову командировку за кордон днями **виїжджає група українських дослідників** — професори Київ. Інституту Таран, Бойчук, Седляр і інш. Художники їдуть на 3 місяці і мають ознайомитися з найновішими мистецькими течіями і художництвом в Берліні, Парижі, Камі, Флоренції та Львові.

* Газети принесли повідомлення, що в Києві заснувалася **майстерня художників слова - МАРС**, в яку увійшли: Підмогильний, Антоненко-Давидович, Галич, Косишкін, Ланки, Качура (чл. Плуга), Фальк

Брасюк (чл. Гарту), В. Ярошенко (чл. Жовтня), Б. Тенета, Є. Плужник. В той же час в Києві функціонує вже Київська асоціація пролетарських письменників (КАПП), утворена з членів Плуга, Гарту, Жовтня то-що. Російські письменники м. Київ мають свої об'єднання: АРП (Асоц. рос. письменників) і Багранка. МАРС і АРП почали влаштовувати публічні літвечірки з виступами своїх членів.

* ЦК КП(б)У розглянувши 20/XI справу про партійну частину редакції „Червоний Шлях“, звільнив від обов'язків чл. редколегії т.т. М. Хвильового і М. Ялового. У склад редколегії журналу „Ч. Ш“ введено т.т.: В. Зятюшкіна (відп. ред.) А. Хвилю, Р. Юринця, В. Коряка, М. Куліша.

* Українська Академія Наук передбачає видати 2500 друкованих аркушів наукових праць протягом 1926 — 27 року. Серед них варто відзначити: Тутківського — Загальна фізична географія, Липського — Флора України, Кримського — Історія української мови, крім того праці по дослідженню творчості Шевченка та нове повне зібрання творів Шевченка за редакцією С. Єфремова. В плані намічено видання історико-географічного словника українських земель за редакцією О. Грушевського, відчит УАН за 9 років і т. п.

* Влітку 1926 року було переведено кілька екскурсій мистецького характеру. Одна з них за керівництвом т. Щербаківського була на Волині і Поділлі. Підчас екскурсії зроблено зверх 200 фотографій, 100 зарисовок, креслень і т. п. З'ясовано, що пам'ятники мистецтва в жахливому стані: вже зруйновано старовинні фортеці XVII — XIX століть, палаци, церкви, різні будівлі. На підставі даних екскурсії Всеукраїнський Комітет Охорони пам'яток старовини й мистецтва звернувся до УАН з проханням відпустити кошти на досліді й охорону тим пам'яток, що їм особливо загрожує небезпека.

* Кременчуцька Окрполітсвіта в плані своєї роботи на 26 — 27 р. намітила організувати при п. відділі театральному секції радіо та кінсфікації села й фотозхроніки. Вирішено перейменувати Кременчуцький хор ім. Лисенка в Округову Р.б. — селянську капелу, збільшивши постійний склад капели до

40 осіб. Художню студію має бути реорганізовано в художню школу.

* Вінницька філія Муз. Т-ва ім. Леонтовича одержує в 26 — 27 р. дотацію з місцевого бюджету 5000 крб. на утримання капели філії. Капела зараз має 40 осіб, намічено збільшити до 70. На Жовтневі роковини капела виступала з спеціальним репертуаром із творів Вериківського, Богуславського, Козницького та Толстякова. Капела дала уже восени два концерти.

* До відділу Культів та Побуту Київського Лаврського Музею поступило 39 експонатів з єврейського культу часів XVIII — XIX ст. Серед пам'яток є два цікавих годеса, один з них вірменської роботи кінця XVIII століття.

* Редакторат ВУФКУ найближчого часу має здати до виробу такі сценарії: Слово о Полку Ігоревім — за сценарієм Загула і Ярошенка, Плижок у невідоме (за романом Лео Перуца) — сценарій артистів Березоля А. Бучми та Поволоцького, Ганнуса — сценарій Бузька, Федько — Халамидник (за опов. Винниченка) — сценарій Мик. Бажана, Бурлачка (за пов. Нечуй-Левицького) — сценарій М. Ялового.

* 29 жовтня в Харкові відбулися загальні збори членів ВАПАТЕ (Вільна Академія Прол. літератури). На них переобрано президію та контрольну раду. До президії ввійшли М. Куліш („президент“ Академії), М. Яловий (заступник), Ар. Любченко (секретар); до контрольної ради: Досвітній, Слісаренко та Епик. На зборах розглянуто було заяви бажаючих вступити до ВАПАТЕ і прийнято: Смолича та єврейського поета Квітко, і відомлено: Бузькові, Романівській М., Воруському.

* В Харкові група комсомольців — письменників, переважно членів Плуга об'єдналися навколо нового журналу „Молодняк“ з метою утворити нову літературну організацію „Молодняк“. Група нараховує 11 товаришів — всі члени Плуга (персонально: Усенко, Донченко, Мазенко, Первомайський, Момот, Ковтун, Кундзич, Гордієнко, Голота та інші). Ці товариші оповістили в пресі про свій вихід із Плуга, заявляючи про те, що Плуг визнають за організацію потрібну і з ним ворогувати не сподіваються.

ПО СРСР

* Російська Академія Наук послала було цілу експедицію в Бурятію для дослідження народної пісні й музики. Експедиція об'їхала глухі місця Бурятії, записала 96 бурятсько-монгольських пісень, 38 руських. Серед пісень є багато таких, що характеризують бурятський побут, кажуть про минуле ще за часів Чингісхана. Експедиція з'ясувала, що буряти не мають власних музичних інструментів, а користуються монгольськими та китайськими. За час дослідження пороблено знімків храмів, ідолів, релігійних процесів, побутових обрядів.

Експедиція записала всі ритми і звуки мистецтва лам, складено партитуру ламських обрядів. Записано в деталях народні танки „Олена

й бика“, „Цоган Убурун“, (білий дід), танок велетнів та інші.

Загалом, ця експедиція дала надзвичайно цінні матеріали що до музики й танку бурятів, їхньої національної творчості.

* В Криму існувало кілька літературних організацій (КАМПП, КАПП, КОЛ та інші), які не були довговічними і поволі розпадалися. Основною причиною була відсутність такого друкованого органу, що мав змогу обслуговувати ці літературні організації і допомагати зросту та кваліфікації їхніх членів. Так з КАМПП'а з часом зробився КАПП (Кримська асоц. пролет. письм.), яка, доки існувала в Кримській газеті „Красный Крым“

літсторінка, росла й міцніла. Припинилася літсторінка, став КАПП хірити. Тепер знову в газеті бачимо статті в цій справі. Крим не може мати спеціального журналу з причин економічних, от чому там навіть питання про літсторінку в газеті набуває великого значіння. Здається, газета „Красный Крым“ буде вести літсторінку, а письменники об'єднуються знову і зуміють схоронити КАПП.

* **Грузинський Держвидав** за минулий рік (25—26) мав великі досягнення що до розповсюдження книжки. Ним відкрито 53 пункти книготорговлі (Горі, Кутаїс, Поті, Батум, Сухум і т. д.), єсть книжкові полиці при кооперативах, на залізнич. станціях, досягнено



**Драбівський шкільний літгурток
(Прилуцьк. окр.)**

згоди з кооперативством друку. За рік видано 150 назв з тиражем в 1.500.000 прим., з них художньої літератури 52 книжки на 162.000 тиража. Цій же справі худож. журнальній літературі багато уваги присвятив грузинський з'їзд письменників, що відбувся цього року.

В майбутньому році Грузинський Держвидав намічає виставку „Еволюція грузинської книги“. Професорам грузинським замовлено різні словники та підручники грузин. мовою для ВУЗ'ів.

Доки що Держвидав перебуває в гідких умовах — немає власної друкарні, працює в непридатному помешканні і т. д.

* **Відділ Преси Північно-Кавказького Крайкому ВКП(б)** звернувся з закликом до всіх письменників Півн. Кавказу, прохаючи надіслати про себе такі відомості: Прізвище, ім'я, походження, місце праці, чи є член якої літорганізації, творча продукція, в яких умовах перебуває що до своєї письменницької роботи. Ці відомості потрібні відділу преси для доповіді про робітничо-селянських письменників Півн. Кавказу.

* **Сибірський союз письменників** став активніше себе виявляти лише за останні часи. Філії і окремі члени єсть уже і по за межами Сибірі, на Дальньому Сході то-що. З союзом почала тримати тісний зв'язок Семиталатинська Асоціація пролетарських письменників.

Головою Сиб. Союзу письменників є В. Зазубрін, автор кількох художніх творів і сце-

нарія „Ізбушка на Байкале“ та низки статтів на літер. громадські теми.

Союз надавно командував В. Зазубрина до Верхнеудинська в Монголію, в Н. Сибірськ з метою збирання матеріалів про літ. культурне життя, агітацію за ССП (союз Сибір. письменників) і для ознайомлення цих містечостей з новою сибірською літературою.

* **Карельський край і досі схоронив народні думи** — біліни та інші види народного епосу. Ці біліни переходять з покоління в покоління, хоча з часом зникають, забуваються. Політосвіта Карелії командує проф. Соколова, який зібрав 111 білін, переказів, старовинних пісень. В Карелії уже забувають ці біліни, їх доки що знають сказателі, що з цього живуть. Політосвіта заслухала кілька білін одного з таких співців і ухвалила організувати кілька публічних демонстрацій.

* **20-ти річний ювілей білоруського письменника Якуба Коласа** припадає на 23 листопада б. р. При НКО Білорусі утворено спеціальну комісію для організації цього свята; до дня ювілею має бути видано збірник критичних розвідок про Коласа з додатком його біографії й останніх творів. Спілка письменників „Маладняк“ так само видає спеціальну збірку присвячену творчості Коласа і листівку з портретом його. НКО має видати портрет і розіслати його по школах та культ. установах. По школах в день ювілею буде переведено вечірки й доклади з демонстрацією творів Коласа. В самому Мінську в будинку освіти 22/ХІ буде переведено свято з докладами та демонстраціями творів.

* **В Мінську (Білорусь)** вийшли з друку білоруською мовою книжки: пр. Бузука — „Основи мовознавства“, Джержинського — „Виписки з білоруської літ-ри ч. II“, М. Гарецького — „Історія білоруської літератури“. Крім того в скорому часі ще вийдуть з друку книжки про нову сучасну білоруську літературу.

* **Газета „Беларуская Веска“** (Білоруське село) почала видавати літературно-містечкового двохтижневого додатка за назвою „Червоні Сейбіт“ (Червоний Сіяч). В перших двох випусках маємо багато поезій, трохи прози, хроніки. З поезій є твори Я. Купала, З. Бадулі, Яз. Пушчи, С. Дорожного, П. Глебкі, Улад. Жилки, Улад. Дубовки. В № 2 цікава стаття Улад. Дубовки „Літературна творчість сучаснай беларуської вескі“. Стаття ця починає цілу серію критичних заміток і оглядів літератури Білорусі. Видається додаток розміром книжки в 16 стор. на гарному папері.

* Відомий колишніми „малоросійськими“ концертами та композиціями пісень **Гр. Давидовський** — автор „Кобза“, „Бандура“ і т. п., нині видає в Ростові на Дону цілу низку своїх нот та п'єс з нотами, з них знову перевидав „Бандуру“, „Кобзу“, деякі нові свої твори — хоріві опери та марші. Він же сам провадить експедицію цих видань і оповіщає в газеті, що приймає пересилку на свій рахунок.

Видно на Україні не міг знайти для себе видавця і мусив податися аж до Ростова.

ЗА КОРДОНОМ

* Аматорські гуртки при робітничих клубах в Америці (в Сполуч. Штатах) і досі дають вистави з старезного репертуару. Газети рекламують вистави: „Сатана в бочці“, „Бувальщина“, „Як жінки морочать чоловіків“, „Простак“, „Одружіння“. Як водиться, багато уваги забрали виступи силачів Піддубного (раніше) та Олексія Гаркавенка. Газетні оповістки так і пишуть: „Боротьба. Великий український силач“ і т. д.

Все це свідчить, що новий репертуар революційного характеру в Америці не „в моді“ або ж не дійшов туди ще.

* В Парижі в жовтні місяці відкрито виставку українського маляра Миколи Гуценка. Преса Парижу присвячує цій виставці чимало уваги.

В жовтні там же відбувся виступ хору козаків з історичними українськими піснями. Хор має гарні голоси і виявив свою мистецьку організованість. Виступ мав значний успіх.

* На прикінці вересня в Ліберії (Африка) відкрито першу в світі виставку негритянського мистецтва.

На цій виставці показано всі види негрит. мистецтва, починаючи з найдавніших часів

і до нашої доби, кінчаючи фокстротом та історією його (в циклі історії негритянських танків).

* В Коломиї (Галичина) проти відомого українського письменника **Василя Стефаника** розпочав з пропозиції прокуратури окружний Коломійський карний суд слідство за порушення публічного спокою, що його нібито вчинив Стефаник промовою, яку виголосив з нагоди відкриття народнього дому в Стецеві.

* У Львівському Окружному Суді відбулася карна розправа проти українського поета і відповідального редактора робітничого тижневика „Світло“ тов. **Василя Бобинського**. Уряд закидав **Бобинському** державну зраду, на підставі статтів його в „Світлі“. Але присяжні засідателі одноголосно визнали Бобинського не винним і судовий трибунал звільнив редактора від в'язниці, в якій Бобинський просидів, будучи тяжко хворим, аж 5 місяців.

* Сповнилося 80 років життя **Йосифа Штолби** (що живий й нині) — автора **багатьох реалістичних комедій** з дрібно-міщанського життя та автора невеличких соціальних драм.



З фільму „Тарас Шевченко“ (Тарас пасе вівці)

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

В. БЛАКИТНИЙ ПРО ПРОЛЕТАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО

Минає рік з дня смерті Василя Блакитного, а й досі не маємо повної збірки його творів, а також його статтів з питань мистецтва, що друкувалися по різних журналах та газетах. Ті статті дають можливість відновити й вивчати Блакитного, як теоретика пролетарського мистецтва, що вів тверду лінію від марксистської естетики В. Плеханова. До



Василь Блакитний

яких же основних ідеологічних постулатів зводяться думки Блакитного? Перше й основне, що червоною ниткою проходить через всі його праці, що являється ґрунтом, підвалиною до дальшого, — це викристалізована класова лінія.

Класова література, ніяких загальнолюдських літератур, в той же час годі балакати про „демократичну“ українську літературу, що так традиційно за Єфремовим трактувалася.

Питання класової літератури інколи для відтінення думки загострює до положення партійної літератури, не боючись закидів в тенденційності (прикл. ст. Нобелевські леврети К. і П. 15/1 — 24).

Література це ж не тільки відбивання, відзеркалювання певних явищ, але й організація та вплив на них.

В статті „Без маніфеста“ Блакитний дає визначення: „пролетарський письменник, каже він, це той, хто пише від пролетаріату, на

основі пролетарської ідеології; пером проробляє революційну, комуністичну роботу в цілому суспільстві, направляючи свою увагу, куди потрібне стратегія й інтереси революції“.

Таке яскраве й детальне водночас визначення, що в свою чергу опреділює роль та завдання письменника.

Борючись з богданівським пролеткультизмом, з кастою, вузьким хором „вибранців“, він підкреслює, що літературні організації є громадськими перш за все, що пролетарська література то не замкнуте коло митців, але широка організація.

Опреділюючи роль й значіння Гарту, він в той же час зазначає: „Гарт — це організація, де поруч з майстром слова, театру, музики — працюють політики, газетярі, що лише не беруться до опанування мистецькою технікою. В цьому поєднанні гарантія від розриву з масами, і основне — це масова робота, в робклубах, на виробництві, де творчість буде корегуватись думками рев. шарів суспільства“.

Навіть в своєму останньому листові гартуванням 9/X — 25 він знову це підкреслює, поширюючи звязок і постійне поповнення резервами через студії, гуртки, групки і т. п. Без цього масового руху і звязку з робітничими кварталами пролетарська література не створиться, бо не буде свіжого притоку сил. В статті Л. Н. М. — 1924 р. 6/IV з нагоди з'їзду Пуга Блакитний ставить питання про нову літературу, що звязана тисячами ниток з прикорнями життя. В спільній роботі шляхом взаємовпливів і взаємовиховання вигартується нова, багатобарвна наша література. Яскраво підкреслює, що нові цінності для широких кол трудящих творяться, а тому не мусять бути „заумними“, от чому з усією силою повстає проти гнилої футуристичної творчости. Але ці літературні надбання, що створюються, ні в якому разі не є „підроблювання під рівень найвідсталішого культурно чужого трудящого громадянства“, не є це „спрощення, зниження, примітивізація техніки“.

І в інших галузях мистецтва також важливу надію покладає Блакитний на широкий рух трудящих. Розглядаючи сучасний стан театру, він каже, що чекати створення театру фахівцями, винахідниками не доводиться. Задання це покласти треба на роб. сел. маси, що зможуть „перегартувати театр в робітничо-селянській самодіяльності, сповнити новим змістом, зробити часткою будівництва культури й нового побуту“ (Л. Н. М. 5/X 1924).

Схарактеризовує його теоретичні погляди, що до масовости літературного руху — відношення до робкорів (в Ц. Б. Гарту допов...

„Робкори і Гарт“). Тут підкреслюється потреба органічного зв'язку письменників з робкорами, відкіль прийдуть нові письменники, які опанують цінностями верхнього поверху і з другого боку очистять його від бутафорії та дохлятини, навіть інколи прикрашених революційною фразою, переконаність в приході нових „глазастих“ письменників.

Розглядаючи питання про завдання сучасною революц. літератури в боротьбі проти своєї нової буржуазії, т. Блакитний підкреслює потребу боротьби за мажор в літературі, проти інертності, ниття, байдужості і т. п.

Популяризуючи в своїх статтях погляди Плеханова та Леніна на мистецтво й ведучи тверду лінію, він з усією різкістю та запалом викриває ухили та збочення серед пролетарських письменників. Наведемо лише два факти: перший — виступ В. Поліщука зі статтею „Заборонені теми“, де він зазначає, що поет є невідільний виразник устремління своєї соціальної групи. Блакитний на це рішуче ставить, що поет пролетаріату „в свідомим організатором думок і почувань читача“, отже він мусить це добре знати.

Другий виступ з приводу вірша Г. Коляди „Жінка з ворожого табору“, де, аналізуючи

вірш, Блакитний підкреслює потребу прислухатися до цих збочень, бо ж фактично вірш переконує, не дивлячись на всі різкі випадки проти „жінки з ворожого табору“, в проти-лежному (захопленні цією жінкою). Це ж небезпека для пролетарської літературної молоді.

Виступав т. Василь Блакитний і з критичними статтями як про В. Чумака, про творчість незаможника Криси (Шл. Мист.).

Основним принципом в розгляді художнього твору завжди підкреслює визначення „соціологічного еквіваленту“, що вже потім відкриває шлях до формальних дослідів. Підкреслює при з'ясуванні творчості того чи іншого письменника потребу брати на увагу, оточення, соці. стан автора і т. п.

Таким чином, підводячи підсумки, треба сказати, що В. Блакитний - Еллан був одним з небагатьох в українській літературі, що чітко поставив питання класової літератури і борючись як з богданівським пролеткультизмом, так і вульгарними соціологами, вів ескраву лінію спопуляризування та втілення в практичній роботі засад марксистської естетики Плеханова.

Л. Чернець

НЕ ПОЩАСТИЛО ЧИТАЧЕВИ

(До видання збірника творів Нечуя-Левицького)

Оце вже два-три маємо роки, врожайні на видання творів українських класиків, а з ними так-би мовити й „напів-класиків“ — письменників старшого літературного покоління.

Діждав своєї черги й Нечуй-Левицький, видання окремих творів якого ми вже мали за радянських часів та видавати збірник творів якого заходився Держвидав України оце лише тепер, наприкінці року 1926 в серії „Бібліотека Українських Класиків“, і перший томик цього видання вже маємо на наших книгарських полицях.

Який кадр читальників думалося задовольнити цим виданням? Не може бути двох відповідей на це питання. Варто лише згадати, що УАН має у плані роботи своєї „Комісії для видання творів новітнього українського письменства“ академічно розроблене видання повного збірника творів Левицького-Нечуя для того, щоб ясно було, що Держвидав заходився не коло академічної збірки творів Нечуя.

Та воно так і є. „Перед редактором цього видання стояло завдання дати не академічно повне зібрання творів Левицького-Нечуя, а лише твори белетристичні“, та ще й поклавши „в основу принцип не суворо-хронологічний“, а принцип оцінки творів, зважаючи на художню вартість, громадську роль і врешті розмір творун.

Як бачимо, видання справді не академічне, а для широкого, масового, сказати б, чи-

тальника української художньої літератури присвячене.

Отож, виходячи з вимог саме такого читальника, й спробуємо оцінити видання.

Щож воно за сучасний масовий читальник української художньої літератури?

Це — найперше — літературний молодняк, що, борючись за старо-й нео-класицизмом в українській літературі, оволодіваючи кваліфікацією, старанно вивчає й цю саму класичну літературу.

Далі — це досить значні кадри нового читальника іншої категорії — активного робітника й селянина, що, йдучи шляхом революційного освідомлення, вже пізнав значіння літератури й починає кохатися в ній. Читальник цей, бувши раніше загально мало знайомий з літературою, пожадіво знайомиться зараз з літературою українською.

І, врешті, це давній читальник української книжки — інтелігент, що, виглядаючи академічного видання, не менше радісно приймає й вітає тимчасом звичайні видання українських класиків, розпочаті радянськими видавництвами.

Які ж вимоги висувають до цих видань одні категорії масових читальників української художньої літератури?

Не вважаючи на те, що згадані нами категорії немов би не зовсім спільні мають запити, вимоги до призначеного найбільше для перших двох категорій читальників видання класиків можна без шкоди уніфікувати.

Обидві категорії читальників потребують найперше ознайомитися з постаттю письменника і то не „взагалі“, а в зв'язку з сучасним йому суспільним життям, саме, як влучно висловився т. Річицький, „в світі епохи“.

Для цього читальник потребує найперше доладно складеної біографії письменника, хоч би коротенького соціально-історичного начерку сучасної письменникові доби, вичерпної, по змозі, бібліографії до поглибленого вивчення того й другого і, врешті, по змозі критично-усталеного тексту творів письменника з потрібним числом приміток і пояснень.

Зразком такого соціально-історичного нариса доби може бути прекрасна статейка О. Гермайзе — „Історичний огляд становища України на початку 19-го століття“, додана О. Дорошкевичем до тому 2-го його видання „20—40 роки в українській літературі“.

Щож до тексту творів з примітками та увагами, то добрим зразком такої обробки (говоримо тут, звичайно, за метод обробки, а не за дух її) може бути закордонне народне видання „Кобзар“ Т. Шевченка з поясненнями й примітками д-ра В. Сімовича, якому виданню почасті наслідували й М. Плевако та І. Айзеншток, редагуючи „Поезії“ (Кобзар) Шевченка, видані ДВУ року 1925.

Отож, й спробуємо підійти з міркою таких вимог до оцінки 1-го тому творів Нечуя-Левицького в редакції Ю. Меженка.

Перше, що, вражаючи, кидається в вічі, так це те, що редактор і автор провідної статті легкожовно поставився до біографічного матеріалу — „фактичного матеріалу про життя письменника я в цій статті не подаю, одсилаючи до дуже повно складеної академиком С. О. Єфремовим біографії в книжці; „акад. Сергій Єфремов. 1925. Іван Левицький - Нечуй. Слово. Київ“.

Думаємо, що такий редакторів крок безперечно помилковий. Не подавати в першому за радянських часів зібранні белетристичних творів письменника відомостей біографічних — це, справді таки, що - найменше, легкожовно.

А що, як читальник не одшукає книжки Єфремова зі справді добре складеною біографією Левицького? Адже книжку друковано ще року 1924 та й числі лише 2.000 прим.; або - що, як читальник з біографією разом прийме „на віру“, безоговорочно й решту написаного Єфремовим у цій книжці про Нечуя? І хоч нема в ній чогось такого, що викликало б значні заперечення, та чи ж погодиться проте Ю. Меженко підписатися, так як є — безоговорочно — під методологією Єфремова, під його витолковуванням творчості та постаті Нечуя, кажучи інакше, під книжкою Єфремова в цілому?

Немає в редагованому Ю. Меженком виданні й соціально-історичного начерку, що допоміг би читальникові справді увияти роль та значіння Левицького „в світі епохи“. Начерк такий заступлений почасти „літературним нарисом“ самого редактора, як говорить в підзаголовкові, чи то пак його „критичною розвідкою“, як говориться на титулі.

Та заступає дуже примітивно — цілий нарис займає 12 сторінок малого формату, й на вивчення соціально-економічних умов і оточення Левицького припадає, зрозуміло, зовсім мало місця.

Щож це за „літературний нарис“? Важко відповісти на таке питання, бо надто неясна установка нарису. Автор намагається подати в ньому узагальнені соціально-історичні відомості з епохи Левицького, намагається він і подати характеристику й оцінку творчості його, береться й „виправдувати“, мовляв, факт видання творів Левицького за наших часів. Для такого „виправдування“ наводить автор нарису низку наївних тверджень на зразок таких як от: „характерно для Левицького, що він, підкреслюючи свій жаль за національними традиціями, за побутом, що нищилися й розкладалися, ніколи й ніде не висловлює думки ворожоді до іншої національності“. І це — про Левицького, який яскраво викидав свої національні погляди в статті „Непотрібність великоруської літератури для України і для Слав'янщини“ („Сучасне літературне прямування“) та інші.

Пощо ж підсолджувати погляди Левицького? Адже, чи не краще було б діалектично пояснити причини, неминучість ідеології Левицького, такої, як вона справді була?

Оце от стремління „виправдати“ Левицького додаємо ще в кількох місцях статті Меженка, це й призводить автора й до розходжень висновків його на різних сторінках статті.

„Левицький не знайшов причини (бо не шукав її там, де треба) соціальної кривди“ — пише Меженко на сторінці 10-ій своєї роботи, а вже на сторінці 16-ій її він пише де - що вже зовсім протилежне: „він не обвинувачує людину, а завжди шукає причини десь у зовнішніх умовах, в оточенні, і тому в нього винуваті не Станислав Ястембський (поляк) і не Лейзор Рабиненко (євреї) в тому, що вони вчинюють зло Василю („Бурлачка“), а вінуватими виходять пан і фабрикант, тоб-то певні соціальні одиниці“ (підкреслення мов. С. К.).

В статті знаходимо кілька таких тверджень, з якими погодитися важко. „Тільки в „Хмарах“ та „Над Чорним морем“ він (Левицький) вивів революціонерів, борців за поступову ідею“ — пише Меженко, маючи, очевидно, на оці в першу чергу постать Радюка, за якого М. Драгоманов колись сказав: „Радюк — це просто смішний дурень“, і, забувши про справді революційну постать Микола Джері, до якого аж ніяк не можна прикласти Меженкову характеристику активних персонажів з творів Левицького — „жоден навіть найактивніший персонаж Левицького дає палких промов, далі теоретизування не йде“.

І аж дивно після цього читати у Меженка про Левицького „революційні свої настрої“ „бурдував на інтересах села“. Де ж пак селяни коли за Меженком „Тільки в „Хмарах“ та „Над Чорним морем“ (твори з типово-лігєнтського життя. С. К.) він вивів револю-

ціонерів"? І от такі, сказати б, неув'язки мало не на нівель зводять значіння провідної статті Меженка.

Коли ж до цього додати, що, не давши належного та обгрунтованого соціального аналізу творчості Левицького, критик зачіпає врешті художні боки писання Левицького, розпочинаючи просто з шукання „причин трафарету й літературного шаблону“ і на закінчення розцінює Левицького значіння „з історичної перспективи“ (в той час, як інші сучасні критики, як от приміром А. Ніковський, одзивається про „Миколу Джерю“, як про „лектуру сьогодишнього дня“) та зазначаючи, що „знання народньої образної мови робить його твори і для нас (підкр. мое. С. К.) цікавими“ то-що, то наш наведений вище висновок про значіння статті Меженка буде, гадаємо, цілком обгрунтований.

Що ж до решти матеріалу цього тому, то маємо тут три повісті — „Дві москвовки“, „Рибалка Панас Круть“ і „Микола Джеря“ та цикл про бабів Палажку та Параску.

Брасюк Г. — Безпутні. Дитяче оповідання. ДВУ. 1926. 62 ст. 35 коп. з мал.

Автор взявся за досить уже заялозену тему — показати життя безпритульних і в кінцевій своїй меті — довести безпритульного до нового, творчого життя. Для цього йому довелося почати з азів — як Володька став безпритульним, в якому оточенні перебував, хто були товариші, батьки і т. п.

Як водиться, автор взяв собі на допомогу голод, самотність дітей, доки батьки їздять за хлібом на села, далі — на сцені з'являється смерть матері Володькиної, самостійне його життя, праця в наймах у куркуля (на селі), тісний зв'язок зі „шпаною“, дитячий будинок, різні каверзи хлопців, боротьба педагогів з Володькою і подібними йому хлопцями з безпритульних, несподівна і кумедна розвязка — пригода з бомбою, що вибухнувши — забила одного хлопця і відірвала ногу Володці і... як положено — зустріч з піонерами, коли ті йшли вулицею під барабан.

Як бачимо — старі ситуації, що стали вже шаблонами.

Це робить книжку нецікавою, трохи нудною. До того ж у автора сила огріхів логічних — Митька вимінює у дядька хліба за сіль зі склом потовченим змішану, боротьба з ходою (китайцем), що поселився в хаті Володькиної матері, якесь кумедне життя в будинку, де хлопці викопали землянку й кували собі зброю (?), нарешті — цілком штучний вибух гарматного набою. Правда, місцями оповідання подає цікаві сцени, видно автор таки збирав матеріал, але не зумів його вкласти в цікаву сюжетну форму, не справився з композицією і оповідання вийшло розтягнуте.

Не почувается в оповіданні, життя міста, де жили герої оповідання, так само не видно й села, куди пішов найматися Володька.

Бібліографії, хоч би найкоротшої, та приміток, за потребу якого матеріалу ми казали вище, немає.

В цілому маємо видання творів письменника, призначене для масового читальника української літератури. — без біографії, з невдалою вступною статтею, видання без приміток та покажчика літератури для ґрунтовнішого ознайомлення з постаттю письменника та його епохою¹⁾.

А з цього всього треба подати й висновки. Справа видання в нас класичної літератури для масового читальника потребує поважної уваги не самих лише видавництв, а й ширших кол самих нових читальників і найперше літературного молодняка.

Може дізнавшись за запити та вимоги їх і видавництвам і упорядникам видань легше буде простувати правдивою стежкою.

Сергій Кравців

¹⁾ Оскільки відомо редакції, матеріали про Н. Левицького мають бути вміщені в IV томі видання ДВУ. Ред.

БІБЛІОГРАФІЯ

Найгірше у автора — це невміння подіти подавати динамічно, щоб захоплювати читача. Через це місцями зміст скомкано, а місцями розтягнуто (початок безпритульності).

Ото ж художньої вартості оповідання не має, хоч і шкоди від нього не буде.

Марко Волох

Рейснер Лариса — Гамбург на барикадах. ДВУ. 1926. 109 ст. 40 коп.

1923 року в Німеччині вибухло революційне робітничє повстання. Перед у революційному рухові вели гамбурзькі робітники, яким вдалося було взяти на деякий час владу до своїх рук.

В той же час революційна хвиля прокотилася майже по всій Німеччині.

Зрадницька політика сильної й численної в Німеччині меншовицької партії продала революцію і віддала революціонерів до жорстокої помсти буржуазії і її наймитів — поліції.

Слабо підтримані в Саксонії, гамбурзькі робітники програли боротьбу.

Талановита письменниця - журналістка Л. Рейснер в 7 нарисах спробувала описати окремі моменти героїчної боротьби гамбурзьких робітників. Для цього вона, перебуваючи в Німеччині, старанно збирала всі потрібні матеріали, ховаючись від поліції та шпиків під одягом молочниці, що розвозила молоко по робітничих районах. До своєї праці Л. Рейснер поставилася надзвичайно серйозно, збираючи дані не як письменник-спостерігач минулого, а як товариш робітникам, їхній друг і помічник.

Маючи не аби-який хист письменницький, Л. Рейснер зуміла свої нариси подати надзвичайно художньо, живо, в той же час об'єктивно - правдиво.

Це власне - єдиний художній твір з історії недавнього революційного руху на Заході, що заслуговує широкого розповсюдження, вартий до уваги нашої молоді, придатний цілком для вжитку в піонерських загонах і т. інш. Він же став за тему нового фільму ВУФКУ — „Гамбург“, що його дехто з критиків ставить нарівні з „Броненосцем Потьомкіним“.

Авторка вмерла цього року, саме в розквіті свого письменницько-журналістського хисту, в процесі широкої громадської роботи. Її життя й роботу коротко освітлено в передмові до книжки, що є переклад (і досить добрий) з російської мови.

Книжку Л. Рейснер — треба як найширше радити до читання. Вона надзвичайно цікава і потрібна всім.

Мих. Марусик

НОВІ ДИТЯЧІ П'ЕСИ

1) Матвієнко — „Оленка“, п'єса на 3 дії (ДВУ, 1926. 40 стр. 20 коп.), 2) Минко — „Ой, у полі жито“, п'єса на 3 картини (ДВУ, 1926. 20 стр. 18 коп.), 3) Бедзик — „Перша купіль“, драма на 3 дії (ДВУ, 1926. 56 стр. 30 коп.).

Дитяча п'єса має свої особливі вимоги, розрахована на спеціальну аудиторію, а тому часто висновки дорослих рецензентів ідуть в супереч життєвому шляхові п'єси. Те, що було вилаяно, має на сцені успіх і навпаки. Таке може статися й з цими п'єсами. Всі вони, особливо дві перших — надзвичайно слабкі, саме як п'єси. Читач (рецензуємо п'єси, яких на дитячій сцені бачити не довелося) спостерігає сцени, авторами нарочито підтасовані, кумедне сполучення дії стається так само не з причини загального розвитку події, а з наміру автора, через це ці дії неумотивовані як слід, штучні.

Оленка - сирота, її обіжають, вона утікає, попадає в ліс до хлопців, що на ніч коней пасти привели. Серед хлопців єсть школярі, вони вирішають Оленку відвести до дитячого будинку. Далі Оленка в будинку, уже декламує вірші (Франка), її хазяйка шукає і знаходить в будинку, але завідувача не відає. В п'єсі виведено діда, що спершу, як водиться, реакціонер, а під кінець п'єси — переконується, що „тут не зле“. Гарно виведено тип хазяйки, постать діда автор не зумів використати на всі 100%. Місцями автор захоплюється і словами показує, як кричать свині, реве теля. Єсть трохи невдалі слова (ковбаситися, принди, в кориті повно болота, боротьба по французькому), невдалі приказки, взяті з російської мови, трохи нелогічно показано, що Оленка за один день в будинку навчилася декламувати Франка „Обриваються звільна всі пута“. Не уникнув автор і скучних місць - розмови в лісі; діалог місцями вдалий, як коли дія жвава і глядачам буде до вподоби.

„Ой, у полі жито“ — є інсценізація відомого оповідання плужанина Ан. Головка „Червона хустина“, хоча кінець цілком змінено (і на нашу думку — це мінус для п'єси). Сюжет

п'єси — гетьманщина 1918 року. Оксана — дівчинка знаходить в полі коло лісу повстанця, що утік від козаків і поранений у ногу — не міг далі заховатися, Дівчинка розповідає батькові та дідусеві. Батько — хитрий - дядько вирішає вказати про це козакам і підлизатися до пана. Оксана дізнається, біжить в поле до повстанця, ховає його в кучу гною, коли приходять стражники, (чомусь уже не козаки) вона їх обдурює і дає невірні вказівки, куди втік повстанець. У Головка в оповіданні як раз дівчинка не врятовує, а стає випадково зрадницею повстанця, бачить дику сцену розстрілу повстанця і у відчаю ламає руки. В оповіданні це справляє надзвичайно сильне враження, в п'єсі отакий „гарний“ кінець виходить блідий і скучний. Загалом же п'єса цікава, єсть дитячий сільський побут, трохи показано політичної обстановки, саме стільки, як і треба для дитячої п'єси, зумів автор і батька вивести жадним до наживи, що не зупиняється перед зрадою свого ж селянина.

„Перша купіль“ — велика драма з життя східно-галицької школи 1925 року, п'єса має 21 дієву особу, з них 14 дорослі: вчителі, робітники, поліція, пан. В 1 дії — автор показує шкільні порядки в Галичині, боротьбу селян-учнів з польськими вчителями. Хлопець-робітник приносить в школу книжку про Леніна і червоний прапор, учні закривають ним польський герб - орла. В цю хвилину приходить вчитель, починає дику розправу з школярами, а згодом завітав до школи пан-дідич, війт і піп. Вони бачуть червоний прапор, здійсмається буча, починаються труси й арешти. Школяр-син вчителя все виказує війтові. В 2 дії показано сцену арешту вчителя Стаська, що вів більшовицьку агітацію серед молоді галицької. Всі ці події відбуваються напередодні роковин Жовтня, а дія 3 — як раз на роковини. На фабриці вибухає страйк, жандармерія чинить розправу, робітників порубано, учні хочуть організуватися, щоб зволити свого вчителя, але зрада їхнього товариша - поляка Бронислава дає змогу поліції прослідити місце зборів школярів і арештувати всіх. Поліція шукає червоної книжки, що була ніби то символом боротьби за волю. Молодь ховає книжку на горічці кузни, жандарі нічого не знаходять і розстрілюють арештованих.

Такий зміст п'єси, в якій сила крові, постійні арешти, труси, палкі слова революційної агітації і ганебна зрада товаришів. Треба визнати, що автор переборщив крові, надто багато її розлито в п'єсі, яку призначено до того для дитячої сцени. Правда, вся п'єса повна руху, абсолютно в ній немає скучних місць, хоча розмови коло кузни в 3 дії — саме в ту хвилину, як має статися арешт та розстріл — ці розмови ніби не до речі. Вони цілком зайво затримують дію, не дають їй розгортатися з належною для кінця п'єси швидкістю. Все ж таки з усіх трьох цих п'єс — остання є найсерйозніша спроба і треба визнати її і найудалішою.

Мих. Биковець

Луначарський. А. Історія західно-європейської літератури. Частина перша і друга. Видання „Книгоспілка“ і ДВУ. Рік не зазначено. Стор. 390. Ціна 3 крб.

Популярно написаної книжки з історії західно-європейської літератури в марксистському освітленні у нас дуже й дуже потрібно. Тому видані 13 лекцій тов. Луначарського з історії західно-європейської літератури в її найважливіших моментах, читані ним у Свердловському університеті, зроблять велику послугу в справі марксистського вивчення літератури. Тепер цю книжку перекладено на українську мову. В лекціях говориться: що таке література, марксистські методи досліджувати літературні твори, література стародавньої Греції, Риму; народна творчість на прикладах Калевали, Билін, Едди, Нібелунгів; література часів Відродження; епос XVI та XVII ст.; іспанська література; Шекспір та його час; література XVII ст.; французька література перед Великою революцією; германська класична література кінця XVIII й початку XIX ст.; література романтична; Байрон та Гайне; реалізм XIX й XX ст.; новітня західно-європейська література.

До українського перекладу додано уваги (не зазначено чиї) що до паралелів певних явищ в українській літературі та де-які пояснення.

Виклад лекцій простий і зрозумілий і живий (їх було застенографовано під час читання), факти й висновки подається популярно, зрозуміло і досить неспідоготований читач. Переклад зроблено добре.

Книжку можна радити літературним гурткам та студіям.

П.

Совз - Правда О. — Підручник виразного читання. Книгоспілка, 1926. 176 стор. Ціна 2 крб.

З великим задоволенням приймуть читачі цю книжку, бо в ній вже давно почувається потреба. Автор вдало підійшов до розв'язання поставленої проблеми і поєднав теорію з великою кількістю прикладів. Перший розділ книжки містить в собі технічну частину, яка подає відомості про гімнастику дихання, правильне вимовлення слів, про боротьбу з хибними вимови. Автор, очевидно, добре знайомий з історією й теорією виразного слова, послідовно переходить до законів милозвучності, до тональності самого голосу, його тембру і сили. Змістовніправи добре ілюструють теорію виразного читання. Але треба зазначити, що система умовних знаків не досить повна, щоб читач міг самостійно пройти весь курс. Без керівника або освіченої людини не обійтись, коли який гурток (драматичний то-що) візьметься за справу дикції, вірного наголосу (логічного).

Другий і третій розділи містять логічну частину (наголос, павзи) і художню (кологит-

ність, рельєфність, мелодійність читання). Практична частина, де зібрано твори старих і революційних поетів, подає широкий матеріал до ствердження теорії виразного читання. Це — маленький декламатор, але характерний підбором віршів і прозаїчних уривків, що до тембрів голосу, порівняння їх і протиставлення.

Мова не засмічена високо-науковими термінами. Книжка видана добре і акуратно... але коштує дорожувато (2 крб.).

У пригоді вона стане й нашим „майстрам слова“, що майже поспіль не вміють читати своїх творів у голос.

Віч

Погрібняк М. Посуд. ДВУ. 14 ст. ціна 1 крб. 10 коп.

На дитячу книжку, а особливо ілюстровану для малих дітей, відчувається в нас на Україні величезний голод. Задовольняється пекучі потреби різними московськими та ленінградськими виданнями, як от Міріманова, „Радуга“ то-що. Українських книжок не нарахуєш і десятка. Отже з великим задоволенням одзначаємо появу кожної нової книжки, а особливо коли в ній відбито виробничі процеси, коли книжку й зроблено не погано.

Книжка „Посуд“ Погрібняка малює в 14 великих на 4 фарби малюнках, як робиться горщик від моменту, як „ганчар глини накопав“ до того як в тому горщику обідати зварили „попоїли й спати полягли“. Малюнки зроблено просто й зрозуміло. Під кожним малюнком рядок тексту римованого. Книжку діти дивитимуться охоче. Взагалі такі книжки треба вітати і бажати, щоб їх побільше наші видавництва друкували.

Але одразу треба вказати й на хибні: перша — що до змісту самої книжки: копає глину, робить, фарбує, обпалює, і продає все ганчар сам; не кажучи вже про те, що недодільно пропанувати отаку вже занадто індивідуалістичність та ще й у виробництві; саме виробництво подано вже як досить удосконалене з гарною піччю для обпалення й приладами — виходить надприродно один хазяїн працює в себе на фабриці. Не варто також так уже й підкреслювати що свої виробу ганчар тільки продає, а так нікому не дає.

Друга хіба — ціна на книжку. 1 крб. 10 коп. за таку книжку — це запорука що вона розходитиметься м'яво. Треба було видати більший тираж, треба було дати може на одну фарбу менше, але пропонувати книжку на 14 стор. за 1 крб. 10 коп. не можна.

І вітаючи вихід мальованої книжки для малечі, звертаємо увагу: треба пильнувати і для малечі за змістом і не видавати книжок отаких дорогих, бо, не зважаючи на голод на такі книжки, вони лежатимуть на складах.

Ан. Павів

ПОЧТОВА СКРИНЬКА

ВІДПОВІДІ РЕДАКЦІЇ

Сергійкові Никифору (с. Бреч на Чернігівщині). Важко говорити про змогу вам десь видруковатися, взагалі стати „визнаним“ письменником, бо на посвідчення Городнянського віднаросу 1920 року посилається зараз немає ніякої рації. Надіслані ж 2 вірші про вашу вмілість і талант не говорять. Спробуйте надіслати найкращі ваші твори до журналів різних (див. адреси в № 10), надішліть і нам, тоді можна буде дати вам ту чи іншу остаточну відповідь.

М. Грудницькій. Зі збірки ваших віршів використати в журналі нічого не можемо. Хиби: неоригінальні, затерті теми, дуже слаба техніка (рими, розмір, образність і т. п.)

Поляк Палажці. Надіслані вірші до друку не йдуть. Поради: читайте більше кращих поетів сучасних і колишніх, ознайомтеся з теорією поезії (книжки зазначено було в №№ 3 і 8-9 „Плужанина“). Тоді пишіть.

Узеневи П. (с. Верхняка) Вірші не йдуть. Відповідь послано листом.

Вол. Куриленкові (с. Рудька на Прилуччині). Вірш „Там де круто береги“ в журналі не піде. Невизначений він у вас, невідомо, що ви хотіли ним сказати. Про роботу літгуртка теперішню напишіть.

П. Вовкові (Ставропольський агропрофшкола). Вірші „Ціль агрошкільця“ не підуть: повторення старого що до теми, невтриманий розмір і не цікаві рими що до

форми. „Промінь газети“ — це не оповідання і не нарис, а спроба допису та до того ж дуже розтягнута. Пишіть про роботу гуртка.

Масюкові О. (Київ). Вірші до друку не надаються. Треба вже покинути переспівувати вірші, присвячені Т. Шевченкові, величаючи його „шановним нашим письменником“, ну і звичайно „батьком“, „незабутнім“, навіть „України вірний син“. Це вже дуже старе, переспіви сотень таких віршів. До того ж і написано все це не досить уміло й технічно досконало. „На перше травня“ трошки краще. Читайте більше і пробуйте писати про речі близькі до вас.

Войкові О. (м. Валки). Поема „Старий революціонер“ не піде. Вона дуже довга і одноманітна. Долю героя вже можна угадати з перших рядків. Техніка теж слаба: одноманітні розміри, рими, нічого свіжого. Окремі уривки можна було б використати, надсилайте ще.

Ямковому С. (с. Верхівня). Вірші технічно недосконалі: слаба рима (одна — земля, рве — мре, не чуть — плывуть), розмір недоцільно невтриманий, напр.:

Далі заблискало в небі
Гримнув для всіх чутний грім,
Ідучи під тинню я ввесь обмокливий
Бо дощ той як ліс над селом зашумів.

Мова нечиста, чимало помилок. Теми неоригінальні. Радимо більше вчитися.

ДО ВІДОМА УПОВНОВАЖЕНИХ ТА ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

1. З нового року журнал „Плужанин“ стає **двокотижневим**. Відповідно цьому редакція гадає змінити правила й інструкцію роботи своїх уповноважених. Докладні листи про це розіслано всім уповноваженим.

2. Редакції потрібні будуть **уповноважені** як агенти по збору передплати та розповсюдженню журналу, а разом і інших видань

спілки Плуг. Бажаючи допомогти Плугові в цій справі мають повідомити про це редакцію.

3. Через невиконання Полтавською друкарнею умови, що друкувала книжки з серії „Весела книжка“, **безплатні додатки річник** та $\frac{1}{2}$ річним передплатникам (які надіслали зразу всю суму передплати) розсилаються лише тепер, з числом 11.

ВІД РЕДАКЦІЇ

№ 12 журналу вийде з друку в 2-ій половині грудня з показником статтів за всі попередні числа (№ 1—6 1925 р. та № 1—12 1926 р.)

№ 1 журналу реорганізованого вийде в перших числах січня 1927 р. розміром на 48 стор.

Відкрито прийом передплати на 1927 рік
на щомісячний літературно-мистецький та громадсько-політичний, ілюстров. журнал

„МОЛОДНЯК“

== Орган ЦК ЛКСМУ ==

За редакцією: Громова Олесь, Даніман Б., Трубласвича П., Хвилі Анд., Усенка Пав.
(Відповід. редактор).

„МОЛОДНЯК“ друкує оповідання, повісті, п'єси, нариси, вірші, поеми, статті на літературні, наукові та політичні теми переважно, що торкаються справ культури, побуту, мистецтва.

„МОЛОДНЯК“ друкує пародії, епіграми, фейлетони, літусмішки та містить ілюстрації, малюнки, репродукції з картин, шаржі, карикатури й так інше.

До найближчої участі в журналі запрошені:

Білокриницький С., Брянців - Ровинський, Божко С., Височиненко С., Вухналь Ю., Гончаренко Ів. (Лубні), Голота Петро, Голубничий П., Гордієнко Дм., Громов Ол., Гримаїло Я. (Гумань), Даніман Б., Дієв Марко (Запоріжжя), Донченко Олесь, Дубовик М., Дукін М., Едік Гр., Заліський П., Затонський В., Капрон, Квітотрай, Коваленко Б. (Київ), Косарик - Коваленко Дм., Ковтун Ів., Кожушний Марко, Конторин О., Коряк В., Крашаниця А. (Дніпропетровське), Кузміч В., Кундзівч Олексій, Кириленко Ів., Лакиза П., Лимар В., Ліберман Д., Масенко Терень, Момот Ів., Мисик Вас. (Павлоград), Новіков Гр. (Кривий Ріг), Овчаров Г., Палівець Ів. (Кремінчук), Первомайський Леонід, Скрипник М., Толкачов З. (Азсіберджан), Трубласвич П., Усенко Вас. (Київ), Усенко Пав., Фурер В., Чубар В., Шевченко Ів. (Севастополь), Шульга - Шульженко М., Хвилі Андр., Худяк В. (Довбас), Юринцев В.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: На 1 місяць—40 коп., на 3 місяці—1 карб. 10 коп.,
на 6 місяців—2 карб., на 1 рік—4 карб. * Окрем. № 50 коп.

Передплату слати на адресу: м. Харків, Пушкінська 24, Вид-во „Радянське Село“, журнал „Молодняк“.

„ЖИТТЯ й РЕВОЛЮЦІЯ“

ЖУРНАЛ ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ,

== ЛІТЕРАТУРИ й НАУКИ ==

Виходить що-місяця. Рік видання 2-й

МАЄ: Красне письменство. Культура. Мистецтво.
Побут. Політика. Наука. Техніка. З нашого мину-
лого. Мистецька трибуна. З поточних нотаток.
Серед книжок та журналів.

ПЕРЕДПЛАТА:

1 рік	8 карб. —
6 міс.	4 карб. 50 коп.
3 міс.	2 карб. 50 „
1 міс.	1 карб. —

Адреса редакції: Київ, вул. К. Маркса 2

ПЕРЕДПЛАТУ НАДСИЛАЙТЕ

ГОЛОВНІЙ КОНТОРІ СЕКТОРУ ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ

Харків, вул. Енгельса, № 19

ВІДКРИТО ПРИЙОМ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1927 РІК

на двохтижневий ілюстрований літературно-художній і критичний журнал спілки селянських письменників ПЛУГ

„ПЛУЖАНИН“

3-ій РІК ВИДАННЯ

ЗА РЕДАКЦІЄЮ: Биковця М., Загула Дм., Кириленка Ів.,
Лебеда М., Панова Ан., Пилипенка С.

„ПЛУЖАНИН“ виходитиме два рази на місяць 2 і 16 числа кожного місяця книжками по 32 і 48 стор. (на місяць 5 друк. аркушів) в реорганізованому виді

В ЖУРНАЛІ ВІДДІЛИ:

1. Красне письменство (оповідання, нариси, етюди, переклади з чужих мов, вірші)
2. Статті (організація літруху, теорія і літтехніка, літ-дискусія, з життя закордонної літератури, поточні нотатки)
3. Література і школа (питання вивчення літератури в трудовій, професійній та вищій школі, літгуртки в сельбуді, клубі, школі, програми та схеми розбору творів, форми літроботи в школі)
4. Критика (літпортрети, огляди, рецензії, „Що буде читати завтра наш читач?“, по сторінках газет та журналів, покажчики літератури)
5. Хроніка (в ЦК Плуга, на Україні, по СРСР, за кордоном, по видавництвах, письменники за працею, кіно, музика, малярство, хорова справа)
6. Гумор. Шаржі. Сатира. Листування. Об'яви.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

на рік (24 №№) — 4 крб. 80 коп., на 6 міс. (12 №№) — 2 крб. 70 коп., на 3 міс. (6 №№) — 1 крб. 50 коп., на 1 міс. (2 №№) — 50 коп.,
Окреме число 25 коп. з пересилкою.

Безплатний додаток дістають передплатники: річні — 2 книжки, а піврічні — 1 з бібліотеки „Весела книжка“ видання „Плужанина“.

Передплатникам річним і піврічним при замовленні видань „Плужанина“ пересилка безплатно, при умові надіслання вартости книжок вперед.

За минулі роки редакція має: за 1925 рік — комплект (6 кн.) — 1.20, за 1926 рік: №№ 2, 3, 4-5, 6-7, 8-9, 10-11 по ціні 30 коп. № з пересилкою.

ПЕРЕДПЛАТУ на журнал „Плужанин“ приймають всі поштово-телеграфні установи УСРР, уповноважені вид-ва „Радянське Село“, Книгоспілки, Державного Видавництва України.

ПЕРЕДПЛАТУ НАДСИЛАТИ НА АДРЕСУ РЕДАКЦІЇ:

Харків, Пушкінська, 24.